

Laura Haakana ja Eliisa Hänninen

”Pieni ja hento ote – siinä kaikki”

Isäntömyyden merkitys nuoren elämään

Opinnäytetyö

Kevät 2017

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK) Tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijät: Laura Haakana ja Eliisa Hänninen

Työn nimi: ”Pieni ja hento ote – siinä kaikki” isättömyyden merkitys nuoren elämään

Ohjaaja: Tiina Tiilikka

Vuosi: 2017

Sivumäärä: 61

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia isättömyyden merkitystä lasten kasvuun ja kehitykseen. Lisäksi selvitimme isättömyyden mahdollisia merkityksiä yksilön päihde- ja rikolliskäyttäytymiseen. Tarkoituksenamme oli myös selvittää mitä meidän tulevana sosionomeina tulisi ottaa huomioon kohdatessamme esimerkiksi yksinhuoltaja vanhempia ja erityisesti isättömiä poikia. Tutkimuksemme lähtökohtana oli saada isättömyyttä kokeneiden ääni kuuluvaksi ja tuoda esiin heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään isättömyyden merkityksestä heidän elämäänsä.

Opinnäytetyömme aihe käsittelee isättömyyden merkityksiä lapsen kasvuun sekä nuoruuden rikoskäyttäytymiseen. Tarkastelemme opinnäytetyössämme myös rikollisuuden ylisukupolvisuuteen liittyviä seikkoja. Teoriaosassa määrittelemme isyyden ja isättömyyden moninaisuutta sekä yhteiskunnallisesti muuttuvaa käsitystä ydinperheestä ja isän roolia. Tarkastelemme myös isättömyyttä ja rikollisuuden riskiin liittyviä tekijöitä. Tutkimuksemme toteutimme laadullisena tutkimuksena, jossa käytimme avointa kyselyä. Kysely kohdennettiin kahteen yhteistyötahoon, joista toinen oli kolmannen sektorin organisaatio ja toinen Vaasan vankila. Kyselyyn vastasi yksitoista henkilöä, jotka olivat kokeneet isättömyyttä lapsina tai nuorina. Tutkimuskysymysten ja tutkimusaineiston analyysivaiheen pohjalta valikoituivat opinnäytetyömme tuloslukujen teemat.

Tutkimuksen avulla saimme selville, että kokemus isättömyydestä ei ilmene vain sosiaalisen tai fyysisen poissaolon kokemuksena, vaan se on läsnä myös psyykkisenä poissaolona, joka on voinut vaikuttaa henkilön elämään. Tutkimusaineistostamme käy ilmi, että isän läsnäolottomuudella tai vähäisellä kontrollilla on ollut merkitystä vastaajien myöhempään rikos- tai päihde-käytökseen. Vastaajista osa kertoi isän tehneen paljon töitä, jolloin isän kontrollin ja kasvatuksen katsottiin olevan vähäistä. Lisäksi tutkimuksesta kävi ilmi, että viranomaistukea oli tarjottu, mutta sitä ei sillä hetkellä oltu valmiita ottamaan vastaan ja toisaalta tukea ei ollut tarjottu olleenaan. Katsomme, että etenkin tuen kieltäneissä tapauksissa sosiaalialan ammattilaisten tulisi toistuvasti tarjota monipuolista tukea asiakkaalle tai kertoa selkeästi eri vaihtoehtoista. Näin ollen tuen tarjoaminen ei jäisi kertaluonteiseksi ja asiakas saisi useamman mahdollisuuden tarttua tukeen.

Avainsanat: isättömyys, rikollisuus, sosiaalinen periytyvyys, laadullinen tutkimus

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Laura Haakana and Eliisa Hänninen

Title of thesis: "A small and fragile hold – that's all" - The Impact of Fatherlessness to the Life of Adolescents

Supervisor(s): Tiina Tiilikka

Year: 2017

Number of pages: 61

Number of appendices: 4

The purpose of this dissertation is to research the impact of fatherlessness on the growth and development of children. In addition, we investigate the possible implications of fatherlessness on individual propensity to criminality and alcohol and drug abuse. The dissertation investigates the key factors that social workers should take into account when working with single parents and fatherless boys in particular. The research in this dissertation gives a voice to those who have experienced fatherlessness and permits them to articulate their experiences and opinions on how not having a father has impacted their lives. We address the impact of fatherlessness on the growth of the child and its relationship with criminal behaviour in adolescence. We also examine the cross-generational implications of criminal behaviour, as they relate to the key issue of fatherlessness.

We define the diversity of fatherhood and fatherlessness and the societally variable perceptions of a nuclear family and of the role of the father. We also examine the relationship between fatherlessness and the risk of criminality. To gather our data, we employed a qualitative research method wherein we used open interview with 11 subjects who had experienced fatherlessness. These subjects were from two different organisations that we co-operated with: the Prison of Vaasa and an organisation of the third sector.

On the basis of the material gathered, we discerned a number of key themes. We found that the experience of fatherlessness does not appear only as a social or physical experience of absence but it is also present as a mental absence that could have impacted the life of a person unconsciously. Our research material reveals that the absence of or the diminished control of a father had been a factor in the subsequent criminal or drug and alcohol abusive behaviour of the interviewees. In addition, the research revealed that official support was offered to some of these fatherless interviewees, but it had been rejected at the time due to the interviewee not being ready for it. In other cases, official support was not offered at all. We argue that, especially in the cases where official support was rejected, professionals of social work should provide a diversity of support repeatedly or clearly tell clients about the different options available.

Keywords: fatherlessness, criminality, qualitative research, social inheritance

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	8
2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	8
2.2 Opinnäytetyön tausta ja aiempia tutkimuksia.....	8
2.3 Tutkimuksen yhteistyötahoina toimivat kohderyhmät.....	10
2.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineisto.....	11
2.4.1 Avoin kysely.....	12
2.4.2 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä.....	13
2.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	16
3 ISÄNÄ OLEMISEN MONINAISUUS.....	18
3.1 Isyys ja isättömyys.....	18
3.2 Kypsytön, poissaoleva ja väistynvä isä.....	21
4 ISÄN ROOLI JA MERKITYS LAPSUUDESSA.....	23
4.1 Yhteiskunnassa muuttuva isän rooli.....	23
4.2 Isän hoivan merkitys lapsen identiteetin rakentumiselle.....	25
4.3 Isän poissaolo ja lapsen tunteet.....	27
4.4 Sisarussuhteiden merkitys.....	28
4.5 Isyyttä korvaavia tekijöitä.....	29
5 ISÄTTÖMYYS JA RIKOLLISUUDEN RISKIIN LIITTYVIÄ TEKIJÖITÄ.....	31
5.1 Yksilötason tekijät rikolliskäyttäytymisen selittäjänä.....	31
5.2 Perhetason tekijät rikolliskäyttäytymisen selittäjänä.....	32
5.3 Nuoruuden sosiaalinen ympäristö.....	34
6 ISÄTTÖMYYDEN YHTEYS NUOREN RIKOLLISKÄYTTÄYTYMISEEN.....	37
6.1 Isän läsnäolottomuus.....	37
6.2 Ylisukupolvinen sosiaalinen perimä ja huono-osaisuus.....	39
7 ISÄTTÖMÄN NUOREN TUKEMINEN.....	42

7.1 Ihmissuhteet voimavarana	42
7.2 Viranomaiset isättömän tukena	44
7.3 Yhteiskunnalta tarvittava tuki	46
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
9 POHDINTA	52
LÄHTEET	55
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Suomessa kasvaa kymmeniä tuhansia isättömiä lapsia. Sota-ajan jälkeen isät olivat usein henkisten kokemusten takia etäisiä näin ollen jättäen perintönä jälkeensä etäisen isänmallin. Nykyisin kuitenkin isän rooli on muuttunut läheisemmäksi ja isät ovatkin alkaneet kiinnittää isyyteen enenevässä määrin huomiota. Siitä huolimatta, moni lapsi kasvaa isättömänä esimerkiksi avioerojen vuoksi. On myös hyvin mahdollista, että lapsi elää isättömänä koska isä on menehtynyt tai äidillä ei ole tietoa lapsen oikeasta biologisesta isästä. Ja vaikka isä olisikin lapsen elämässä läsnä, voi hän psyykkisesti olla poissa. Isättömyyden vaikutukset lapsen elämään ovat moninaisia. Tilastojen mukaan isättömillä pojilla ei mene hyvin ja isättömien poikien arkea voivatkin varjostaa muun muassa rikokset ja aggressiivinen käytös. (Mylärniemi 2010.)

Opinnäytetyömme aihe syntyi keskustelujemme ja yhteisten kiinnostusten pohjalta. Työkokemuksemme sijoittuu lastensuojeluun sekä koulumaailmaan ja jaoimmekin yhteisen näkemyksen siitä, että ”säröt” lapsien ja vanhempien välisessä suhteessa sekä isättömyyden mahdollinen taustayhteys esimerkiksi auktoriteettiongelmiin ja käytöshäiriöihin näkyvät poikien käytöksessä jo varhaisessa iässä. Opintojen aikana näkemyksemme aiheesta vahvistuivat, kun eri kursseilla vierailleet kokemusasiantuntijat kertoivat omasta elämästään ja siitä, miten isättömyys oli vaikuttanut heidän elämäänsä. Monet kokemusasiantuntijoista myös pohtivat, miten he itse olivat omalla läsnäolottomuudellaan vaikuttaneet omien lastensa elämään ja miten se tulisi tulevaisuudessa heidän lastensa elämässä näyttäytymään. Lisäksi huomiomme kiinnittyi työssämme ja opinnoissamme tekemiin havaintoihin, että isättömyydellä on yhteys aggressiiviseen ja rikolliseen käyttäytymiseen. Näiden ajatusten pohjalta lähdimme työstämään opinnäytetyömme aihetta.

Opinnäytetyömme aihe käsittelee isättömyyden merkitystä lapsen kasvuun sekä nuoruuden rikoskäyttäytymiseen. Tarkastelemme opinnäytetyössämme myös rikollisuuden ylisukupolvisuuteen liittyviä seikkoja. Opinnäytetyömme on ajankohtainen, koska varsinkin päihde- ja rikollisuuden ylisukupolvisuuden ja näin ollen myös periytyvän sosiaalisen huono-osaisuuden raportoidaan olevan lisääntynyt. (Kivivuori 2013, 155.) Sosiaalisen perimän tarkastelu opinnäytetyössämme on aiheellista,

koska jokaisella meistä on geneettisen perimän lisäksi ylisukupolvinen sosiaalinen perimä. Syntymänhetkensä jälkeen jokainen yksilö omaksuu valtavan määrän asioita sekä tiedostamatta että tietoisesti. Yksistään kasvuolosuhteet eivät siis vaikuta yksilön kehitykseen, vaan siihen vaikuttavat myös perhe ja ympäröivä yhteiskunta. (Suomen mielenterveysseura 2007, 9.)

Esittelemme luvussa kaksi opinnäytetyömme tutkimuskysymykset, taustan ja aiemmin tehtyjä tutkimuksia aiheeseemme liittyen. Lisäksi luvussa kaksi esittelemme kohderyhmän ja yhteistyötahon sekä tutkimusmenetelmän. Kirjoitamme myös tutkimukselle asetetuista eettisistä periaatteista, luotettavuudesta sekä tuomme esille tutkimusaineiston analysointitavan. Luvussa kolme tarkastelemme isänä olemisen moninaisuutta isyyden ja isättömyyden erilaisten muotojen kautta. Neljännessä luvussa käsittelemme isän roolia ja sen merkitystä osana lapsuutta. Luvun alussa tuomme esiin yhteiskunnallisesti muuttuvaa isän roolia sekä käsitystä ydinperheestä. Luvussa viisi siirrymme tarkastelemaan isättömyyden ja rikollisuuden riskiin liittyviä tekijöitä. Riskitekijöitä tarkastelemme yksilö- ja perhetason tekijöiden sekä laajemman sosiaalisen ympäristön näkökulmista. Tutkimustulokset tuomme esille luvuissa kuusi ja seitsemän. Kahdeksannessa luvussa esittelemme opinnäytetyön johtopäätökset. Luvussa yhdeksän pohdimme opinnäytetyömme prosessia sekä tarkastelemme sosionomi (AMK) –osaamisen kompetensseja opinnäytetyömme näkökulmasta.

Sosiaalialan tulevina ammattilaisina meidän on tärkeä nähdä asiakkaidemme elämä kokonaisuutena ja ymmärtää, että kaikki hänen elämänsä vaiheet ovat vaikuttaneet hänen kokemuksiinsa. Opinnäytetyössämme tarkastelemme isättömyyden merkitystä lapsuudesta lähtien, juuri siitä syystä, että isättömyyden merkitykset hahmotuisivat kokonaisuutena. Näin ollen tulevina sosionomeina ymmärrämme huomioida mahdollisesti jo lapsuudesta alkaneen isättömyyden vaikutukset nuoren elämään.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kuvaamme opinnäytetyömme tavoitteita sekä tutkimuskysymyksiä. Lisäksi esittelemme opinnäytetyömme yhteistyötahot ja tutkimusmenetelmiä sekä tutkimukselle asetettuja eettisiä periaatteita ja luotettavuutta.

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöhömmme liittyvän tutkimuksen toteutimme avoimen kyselyn muodossa. Emme halunneet liiaksi määritellä tutkimuksen suuntaa, vaan halusimme työmme perustuvan kyselyyn vastanneiden kokemuksiin isättömyyden vaikutuksesta rikollisuuden tielle ajautumiseen. Opinnäytetyössä pohdimme myös mitä meidän tulevina sosionomeina tulisi ottaa huomioon kohdatessamme esimerkiksi yksinhuoltaja vanhempia ja erityisesti isättömiä poikia.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia yhteyksiä isättömyydellä voi olla nuoren rikolliskäyttäytymiseen?
2. Millaisia haasteita lapsen ja nuoren isättömyydestä seuraa?
3. Miten yhteiskunta tukee isätöntä nuorta?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on etsiä yhtäläisyyksiä isättömyyden ja nuoren rikolliskäyttäytymisen välillä. Toinen tutkimuskysymys selvittää isättömyyden tuomia haasteita. Kolmanneksi pyrimme saamaan vastauksia kysymykseen, miten yhteiskunnan eri tahot voivat tukea isätöntä nuorta.

2.2 Opinnäytetyön tausta ja aiempia tutkimuksia

Ennen varsinaista opinnäytetyön kirjoittamista teimme taustoitustyötä. Tutustuimme taustoitustyön aikana aihetta koskevaan lähdemateriaaliin ja aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Ilana Aalto (2012) tarkastelee tutkimuksessaan Isyyden aika 1990-luvun

isyyskeskustelua sekä julkisuudessa esitettyjen että ”tavallisten” ihmisten esittämien puheenvuorojen näkökulmista. Aalto valottaa samalla tutkimuksessaan isyydestä käydyn kamppailun argumentointia ja siinä myös avataan keskustelussa itsestäänselvyyksinä esitettyjä käsityksiä. Purkamisen kohteeksi tulevat esimerkiksi sellaiset aikalaiskäsitteet kuten perinteinen isyys, miehen malli ja isän rooli.

Toinen opinnäytetyömme aiheeseen liittyvä tutkimus on Henrik Elonheimon (2010) väitöskirja Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Eloheimo selvittää tutkimuksessaan lapsuudessa ja nuoruudessa mitattuja psykososiaalisia tekijöitä, jotka ovat yhteydessä nuorisoriikollisuuden määrään ja lajiin. Lisäksi yhtenä tutkimuksen kysymyksenä oli selvittää miten varusmiespalvelun aikaiset psykiatriset diagnoosit liittyvät nuorisoriikollisuuteen. Tutkimuksessa myös tutkittiin nuorisoriikollisuuden esiintyvyyttä sekä palvelujen käyttöä ja vertailtiin tutkimushenkilöiden, vanhempien ja opettajien vastausten ennusvoimaa lasten tulevan rikollisuuden suhteen. Eloheimon tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että nuorisoriikollisuuden itsenäisiä ennustekijöitä lapsuudessa olivat perherakenteen rikkonaisuus, lapsen käytösongelmat ja hyperaktiivisuus sekä vanhempien alhainen koulutustaso. Nuoruudessa rikollisuuden itsenäisiä korrelaatioita olivat asuminen pienellä paikkakunnalla, vanhempien ero, seurustelu, nuoren itse ilmoittama antisosiaalisuus sekä säännöllinen tupakointi ja humalajuominen.

Noora Ellonen (2008) on tehnyt akateemisen väitöskirjan Kasvuyhteisö nuoren turvana, joka on ollut osa projektia Koulu ja paikallisyhteisö nuoren tukiverkostona. Ellonen tarkastelee tutkielmassaan sosiaalisen pääoman yhteyttä nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tutkimuksessaan Ellonen pyrki selvittämään paikallisen tason toimijoiden, kuten vanhempien, naapureiden, koulun henkilökunnan ja muiden nuorten elämään vaikuttavien aikuisten mahdollisuutta ehkäistä nuorten masentuneisuutta ja rikekäyttäytymistä sosiaalisen vuorovaikutuksen keinoin. Käsitteellisesti Ellonen tutkimus rakentui sosiaalisen pääoman, yhteisövaikutuksen, masentuneisuuden, rikekäyttäytymisen ja kasvuyhteisön ympärille.

Karoliina Kettunen, Jenni Rautava ja Riikka Aaltonen, (2014) tutkivat opinnäytetyössään aikuisten kokemuksia lapsuuden isättömyydestä sekä sitä, miten isättömyys on vaikuttanut haastateltavien lapsuuteen. Tutkimukseen oli haastateltu viittä ai-

kuista, jotka olivat eläneet lapsuudessaan ilman isää. Keskeisenä tutkimuksen tuloksena oli noussut esiin isättömyyden kokeminen lapsuudessa lähinnä normaalina tilanteena. Tutkimuksessa todettiin, että isän poissaolon myötä lapsuuden perheksitys muuttui, eikä isän näin ollen koettu enää kuuluneen varsinaiseen perheeseen. Isän ollessa poissa, nousi sisarusten merkitys esille. Tutkimuksessa haastatellut henkilöt olivat kokeneet, että sisaruksilta saatiin tukea sekä neuvoa elämässä. Sisarusten ohella korvaavat tekijät, kuten sukulaiset ja urheiluvalmentajat koettiin merkittäviksi.

Johanna Mykkäsen ja Ilana Aallon (2010) Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset on raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Kirjallisuuskatsaus kartoittaa viimeisen parin vuosikymmenen aikana Suomessa eri aloilla tehtyä isyyttä käsittelevää tutkimusta. Kirjallisuuskatsaus oli syntynyt halusta selvittää suomalaisen isyystutkimuksen nykytilaa ja tutkimustarpeita sekä tuoda esille myös lapsi- ja nuoruuslähtöisen tutkimuksen asemaa tutkimuskentällä. Raporttia varten oli käyty runsaasti läpi suomalaisia ja jonkin verran ulkomaalaisia isyyteen, perheisiin, lapsuuteen vanhemmuuteen ja perhehistoriaan liittyviä tutkimuksia. Raportista löytyy kaksi laajempaa teemaa. Ensimmäinen teema keskittyy isyyden historiallisten kehityskulkujen selvittämiseen ja rakentaa pohjaa tämän hetkisen tilanteen ymmärtämiselle. Toinen teema käsittelee isyystutkimuksen suuntauksia ja sisältöjä kahdenkymmenen viime vuoden ajalta.

Edellä esittämämme tutkimukset osoittavat, että isyys ja isättömyys sekä rikollisuus eivät ole tutkimuksen aiheina uusia. Halusimme opinnäytetyössämme yhdistää nämä kaksi edellä mainittua asiaa ja tuoda aiheesta esille mahdollisesti uusia näkökulmia ja seikkoja sekä vahvistaa jo olemassa olevia tutkittuja tietoja.

2.3 Tutkimuksen yhteistyötahoina toimivat kohderyhmät

Opinnäytetyömme yhteistyötahoina ovat yksi kolmannen sektorin organisaatio ja Vaasan vankila. Molemmissa tahoissa kysely oli kohdennettu henkilöille, jotka ovat kokeneet erimuotoista isättömyyttä jossakin elämänsä vaiheessa. Kyselyllä halusimme saada tietoa liittyen isättömyyden merkitykseen vastaajien näkökulmasta.

Kolmannen sektorin organisaatiosta saadun vähäisen vastaajamäärän vuoksi haimme tutkimuslupaa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintayksiköltä toteuttaaksemme saman kyselyn vielä Vaasan vankilaan. Tätä ennen olimme yhteydessä kohdevankilan johtajaan ja sosiaalityöntekijään saadaksemme suostumuksen opinäytetyötutkimusta varten. Tutkimusluvan saatuaamme toteutimme kyselyn vankilan sosiaalityöntekijän välityksellä kohdevankilan vangeille. Vaasan vankila kuuluu Länsi-Suomen rikosseuraamuslaitokseen. Vankila muodostuu kahdesta yksiköstä, suljetusta laitoksesta sekä avovankilaosastosta.

2.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusaineisto

Tavoitteenamme oli valita tutkimusmenetelmä, joka mahdollistaisi kyselyyn osallistuvien kokemukseräisen tiedon keräämisen, joten opinäytetyömme on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus on tutkimuksellinen menetelmäsuuntaus, jonka lähtökohtana voidaan pitää ajatusta, että tutkimuksen avulla kuvataan todellista elämää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–161.) Laadullisessa tutkimuksessa tulee välttää asioiden yleistämistä, koska laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on ilmiöiden ymmärtäminen, sekä tarkoitus selvittää, mistä tutkittavassa aiheessa on kyse. Huomion kiinnittäminen hyvin laadittuihin tutkimuskysymyksiin on tärkeässä roolissa, koska ne luovat hyvän pohjan laadulliselle tutkimukselle. Hyvin laadittujen tutkimuskysymysten avulla on tällöin helppompaa selvittää mistä tutkittavassa ilmiössä on kyse. (Kananen 2014, 16; Kauppila & Saarimaa 2017, 28.) Meidän tarkoituksena oli tavoittaa isättömyyden ilmiötä kyselymme vastanneiden näkökulmasta ja sen merkityksestä heidän elämäänsä. Laadullisessa tutkimuksessa tiedon tuottajina toimivat tutkimukseen osallistuvat, joten tutkittavien henkilöiden valitseminen on tärkeä osa tutkimusta. Tutkimukseen osallistuvat tuottavat tutkittavaan aiheeseen tietoa ja näin ollen tuovat kaikkein arvokkainta tietoa tutkittamastamme ilmiöstä, eli isättömyydestä. Laadullisessa tutkimuksessa merkittäviä kriteerejä ei ole kyselyyn vastanneiden määrä, vaan kriteerit määrittyvät tutkimuskohtaisesti tutkittavan aiheen ja menetelmän mukaan. (Eskola & Vastamäki 2010.)

Laadullisessa tutkimuksessa on tutkimusosuuden lisäksi myös teoreettinen viitekehys. Teoriatieto on tärkeä osa laadullista tutkimusta ja sen näin ollessa, laadullinen tutkimus tarvitsee rinnalleen aihetta käsiteltävän teoriatiedon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18–19.) Kanasen (2014, 18) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ilmiöiden kuvaamisen ja ymmärtämisen lisäksi tulisi tutkimustuloksia myös osata tulkita syvällisesti, jotta tutkittavasta ilmiöstä saadaan laaja näkemys. Laadullisessa tutkimuksessa tulisi saada tutkittavien aiheiden eri näkökulmat esiin sekä tutkittavien ääni kuuluviin, joten laadullisessa tutkimuksessa suositaankin usein tutkimusmetodina haastattelua. Muita laadullisen tutkimuksen metodeja ovat muun muassa tekstianalyysi sekä avoin kysely. (Metsämuuronen 2008, 14; Hirsjärvi ym. 2009, 164; Suominen 2016, 13) Edellä mainittuja menetelmiä voidaan käyttää yksittäin, tai eri tavoin yhdistettynä, mutta myös rinnakkain. Tutkimusmenetelmää valittaessa huomio tulee kiinnittää käytettävissä olevaan aikaan ja resursseihin sekä tutkimusongelmaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73.)

Laadullista tutkimusta toteutettaessa teoria on kyselyistä saadun tiedon pohjana ja vertailukohtana. Laadullisen tutkimuksen analyysin perusmenetelmänä voi käyttää teemoittelua, jolloin kyselystä saatuja tietoja teemoitellaan eri aihealueiden alle. Teemoiksi hahmotellaan sellaisia aihealueita, jotka toistuvat aineistossa tavalla tai toisella. Aihealueiden teemoittelun jälkeen, analysointia voi jatkaa tarkemmin tarkastelemalla yhtä aihealuetta kerrallaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002.)

2.4.1 Avoin kysely

Toteutimme tutkimuksemme avoimen kyselyn muodossa (Liite 1.) Tuomi ja Sarajärvi (2002, 74-75) määrittelevät kyselyn sellaiseksi menettelytavaksi, jossa tiedonantajat itse täyttävät heille esitetyn kyselylomakkeen, joko valvotussa ryhmätilanteessa, tai kotonaan. Kyselyssä tiedonantaja vastaa kirjallisesti, kun haastattelussa vastataan suullisesti. Kyselystä puuttuu haastattelun joustavuus. Haastattelun etu on, että haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Toteutimme tutkimuksen kyselyn muodossa, koska emme saaneet organisaation lupaa tavata kyselyyn osallistuvia henkilöitä henkilökohtaisesti ja koimme myös, että

aiheen ollessa vastaajille mahdollisesti arkaluonteinen puheenaihe, olisi heidän helpompi käsitellä asiaa anonymisti. Muodostimme kysymykset mahdollisimman tarkasti teorian pohjalta vastaamaan tutkittavaa aihetta. Analysointia helpottaaksemme, jaoin kysymykset vielä viiteen eri teemaan, joita olivat tausta, lapsuus ja nuoruus, isättömyys arjessa, äidin suhde isään sekä viranomaiset.

Osoitimme kyselyn henkilöille, jotka ovat kokeneet eri muotoista isättömyyttä jossakin elämänsä vaiheessa. Opinnäytetyöhömmme liittyvään kyselyyn osallistuvan piti olla isätön tai vastauksista tuli käydä ilmi, että henkilö on elänyt tai kasvanut ilman isän fyysistä tai psyykkistä läsnäoloa. Kyselymme oli pääsääntöisesti ositettu miehille, mutta vastaajissa oli mukana myös naisia. Estääksemme kyselyyn osallistuneiden mahdollisen tunnistettavuuden emme tuo opinnäytetyössä esiin vastaajien ikää ja sukupuolta.

Kyselyn toteuttamisessa on etuja ja haittoja. Kyselyn merkittävämpänä etuna on, että tutkija ei vaikuta persoonallaan, olemuksellaan tai läsnäolollaan kyselyn osallistujien vastauksiin. Huolellisesti suunnitellun kyselyn aineisto on helposti analysoitavissa, mutta tulosten tulkinta voi olla vaikeaa. Ongelmaksi saattaa nousta vastaajan suhtautuminen kyselyyn ja vastaavatko he kyselyyn huolellisesti ja rehellisesti. (Hiltunen 2009.) Kyselymme vastasi yksitoista henkilöä. Heistä yhden kyselyä emme voineet ottaa huomioon tutkimustulosten analysoinnissa, sillä hän ei vastannut kyselymme isättömyyden kriteerejä, koska vastaaja ei ollut isätön eikä hänen vastauksistaan löytynyt viitteitä tutkimaamme aiheeseen. Pääsääntöisesti kyselyyn vastanneet henkilöt olivat ymmärtäneet kysymykset, kuten olimme ne tarkoittaneet, mutta eroavaisuuksia löytyi. Kyselystämme saadun palautteen mukaan, kyselyyn olisi halunnut osallistua useampi henkilö, mutta aiheen herkkyyden vuoksi ja sen koskettaessa liian läheltä henkilön omaa kokemusta, oli kyselyyn jätetty vastamatta.

2.4.2 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä

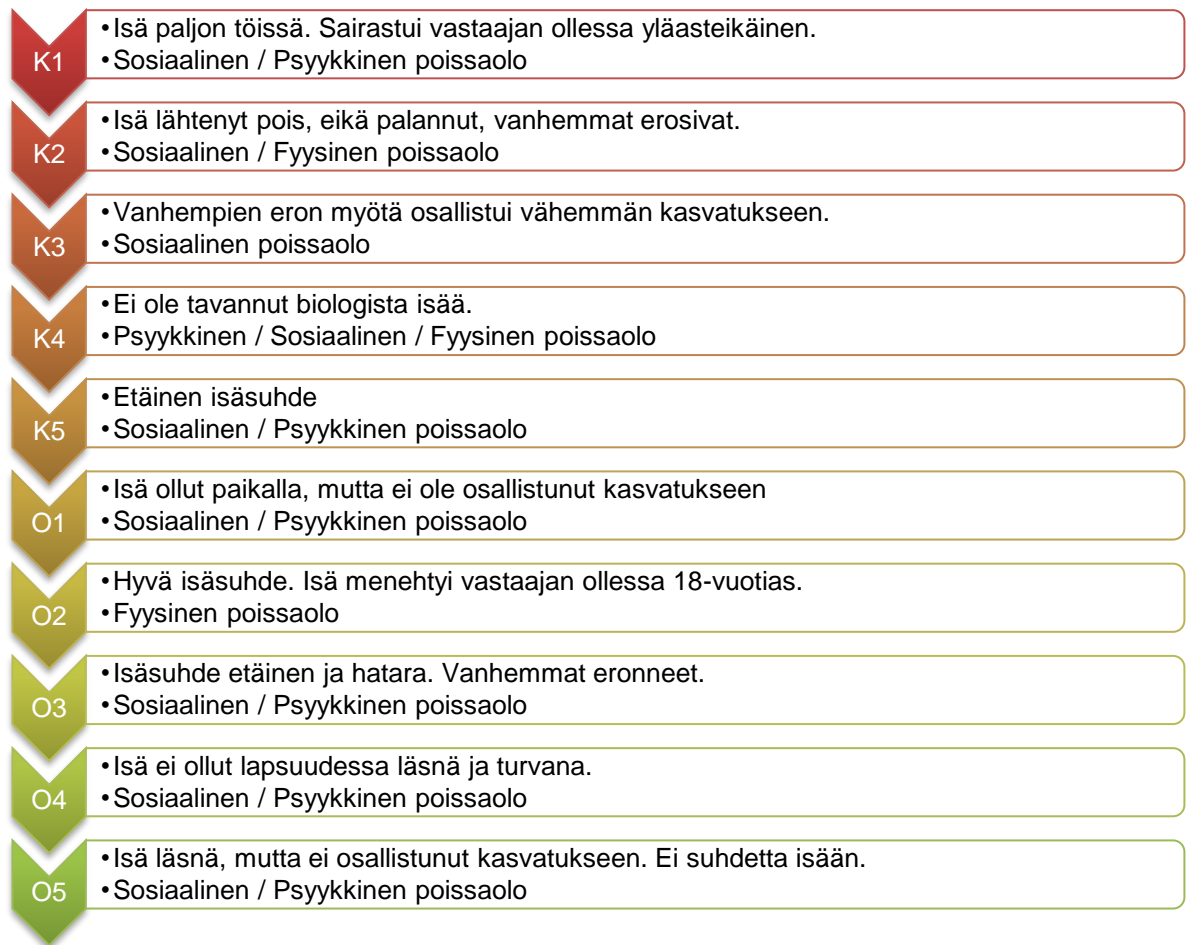
Käytimme aineiston analysointiin sisällönanalyysin mallia, jossa sovelsimme teoria-ohjaavaa sisällönanalyysin menetelmää. Sisällönanalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, jossa etsitään merkityssuhteita joko teoria- tai aineistolähtöisesti sekä

tarkastellaan inhimillisiä merkityksiä ja pyritään ymmärtämään todellisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104; Vilkka 2009, 140.) Tutkimusaineisto tulisi esittää niin yhtenäisesti ja selkeästi, että se lisää tutkimuksen lukijan tietoisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104; Saarimäki 2017, 32) Sisällönanalyysin tarkoituksena on tiivistää tutkimusaineistosta sellaista tietoa, joka ei ole tutkimusongelmien kannalta olennaista. Ennen tiivistämistä tutkimusaineisto tulisi pilkkoa osiin. Edellä mainittuja vaiheita kutsutaan aineiston pelkistämiseksi, eli redusoinniksi. (Vilkka 2009, 140; Saarimäki 2017, 32.)

Aineiston klusteroinnissa, eli ryhmittelyssä aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Luokittelussa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin. Klusteroinnissa luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Tutkimuksen kannalta merkityksellinen aineisto ryhmitellään, jonka jälkeen se jaetaan kuvaavilla nimillä nimettyihin alaluokkiin. Alaluokkien tiivistämisen jälkeen muodostetaan vielä yhtenäisiä, nimettyjä yläluokkia. Seuraavana vaiheena on yläluokkien yhdistäminen. Yläluokista saadut tulokset kuvaavat merkityskokonaisuutta. (Vilkka 2009, 140; Saarimäki 2017, 32.)

Aloitimme analyysivaiheen koodaamalla kyselystämme saadut vastaukset satunnaisjärjestyksessä organisaation mukaan koodein K1- K5 (kohdevankila) ja O1- O5 (kolmannen sektorin organisaatio). Purimme kyselystä saadut tulokset kyselyn teemojen (tausta, lapsuus ja nuoruus, isättömyys arjessa, äidin suhde isään ja viranomaiset) mukaiseen taulukkoon. Vastausten koodauksen ja teemoittelun jälkeen nostimme esiin myös sellaisia vastauksia mitkä määrittivät uudet alateemat. Haimme tutkimusaineistostamme samankaltaisuuksia joiden avulla lähdimme ryhmittelemään aineistoa värikoodien avulla alaluokkiin. Alaluokiksi muodostuivat sosiaaliset suhteet, tuen tarve isän läsnäolottomuus ja rikollisuuden ylisukupolvisuus. Seuraavaksi etsimme vastauksista esimerkiksi isän läsnäolottomuuden tai isän sairastumisen, kuoleman tai eron yhteyttä päihde- ja rikolliskäyttäytymiseen. Alaluokista muodostimme yhdessä lähdemateriaalia tutkien yläluokkia niiden sisältöä kuvaavilla nimillä, joita olivat periytyvä huono-osaisuus ja yhteiskunnan vaikutus.

Yhtenä tärkeimpänä taustatietona kyselyssämme oli isäsuhteen muoto. Analyysivaiheessa meitä auttoi Meriläisen (2013, 32) kuvaama kuvio. Etsimme Meriläisen (2013) tapaan kyselyistä vastaajien isän sosiaalista, psyykkistä ja fyysistä poissaoloa ja jaoinme ne seuraavanlaiseen kuvioon 1. Tämä auttoi meitä hahmottamaan vastaajien isäsuhdetta.

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden taustat isän suhteen. (Meriläisen 2013, 32 mukaan.)

Aineiston klusterointia seuraa abstrahointi jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Klusteroinnin katsotaan olevan jo osa abstrahointiprosessia. Abstrahointia eli käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia, niin kauan kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Yläluokkien

muodostamisen jälkeen jatkoimme abstrahointia kunnes saimme pääluokat, joita ovat isättömyyden merkitys nuoren elämään ja isättömän nuoren tukeminen.

2.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekemisessä tulee ottaa huomioon eettisyys ja tutkimuksen tekemiseen liittyy myös usein eettisiä kysymyksiä. Tästä syytä opinnäytetyössä noudattimme hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 24.) Eettisyys vaikutti kaikkeen toimintaamme opinnäytetyönprosessin aikana, aina aiheen valinnasta, aineiston keruusta analysointiin ja raportointiin saakka. Opinnäytetyöprosessissamme kunnioitimme rehellisyyttä, pyrimme huolellisuuteen sekä kiinnitimme huomiota tarkkaavaisuuteen tutkimustyössämme. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.)

Huomioimme jo opinnäytetyömme suunnitteluvaiheessa eettiset käytänteet ja hankimme opinnäytetyömme tutkimusta varten asianmukaiset luvat. (Lähdemäki & Viitala 2017, 16-17.) Tutkimusluvan anoimme kolmannen sektorin organisaatiolta keuhalla 2016 (Liite 3) ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnosta talvella 2017 (Liite 4). Organisaatioille toimittamisemme lupahakemuksissa kerroimme eettisiä periaatteita noudattaen, että käsittelemme kyselyyn osallistuvien vastauksia luottamuksellisesti ja säilytämme tutkimuksen kautta saadun materiaalin asianmukaisesti. Korostimme myös sitä, että yksittäisen henkilön henkilöllisyys ei tule näkymään opinnäytetyössämme. (Lähdemäki & Viitala 2017, 17.)

Suunnitteluvaiheesta lähtien ja koko opinnäytetyöprosessin ajan pohdimme eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Kyselyn toteuttamisen ajankohtaa sekä käytännön toteuttamistapaa pohdimme yhteistyötahojen yhdyshenkilöiden kanssa, koska meidän tuli toimittaa kyselylomake (Liite 1) sekä tutkimustiedote (Liite 2) yhteistyötahoille.

Toteutimme kyselyn täysin anonymisti, jonka uskomme lisänneen henkilöiden luottamusta ja avoimuutta meitä kohtaan. Tällä halusimme taata myös sen, että kyselyyn vastanneet henkilöt eivät ole tunnistettavissa opinnäytetyössämme lainkaan. Siitä syystä emme myöskään kerro kyselyymme vastanneiden ikää, sukupuolta tai asuinpaikkakuntaa. Koemme, että tutkittavan aiheemme kannalta ei ole oleellista

kertoa edellä mainittuja tietoja. Tuloslukujen aineistoesimerkeissä esiintyvät henkilöiden nimet on muutettu yksityisyyden suojaamiseksi.

Ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen on yksi tärkeimmistä tutkimuseettisistä normeista. Usein yksityisyyden kunnioittamiseksi tutkimuksessa ymmärretään vain tutkittavien anonymiteetin turvaaminen tutkimusjulkaisuissa. Yhtä tärkeää on kuitenkin tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaaminen. Näin ollen myös lähdeaineistomme valintaan vaikuttaa kirjallisen tiedon hankinnan eettisyys.

Tutkimustiedotteessamme kerroimme osallistujille, että kyselyyn osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Opinnäytetyömme kyselyyn osallistuva sai kieltäytyä tai keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen milloin tahansa, syytä ilmoittamatta. Mikäli vastaaja olisi keskeyttänyt osallistumisensa tutkimukseen, häntä koskevat muistiinpanot ja mahdolliset tutkimustarkoitukseen luovutetut materiaalit olisi hänen osaltaan hävitetty.

Tulokset analysoitiin ryhmätasolla koodattuina, jolloin yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Tietoja ei ole annettu tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. Kyselyn avulla saatuja materiaaleja ja tutkimustuloksia käsitelimme luottamuksellisesti henkilötietolain edellyttämällä tavalla. Tutkimusaineisto tallennettiin ja järjestettiin sekä tutkimusaineistot säilytettiin lukollisessa kaapissa. Tällä pystyimme varmistamaan salassapitovelvollisuutemme sekä tutkimuksella tuotetun aineiston säilyttämisen lainsäädännön mukaisesti. Tutkimusaineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Lopulliset tutkimustulokset raportoitiin siten, että kyselyyn vastanneiden henkilöiden tunnistaminen ei ole mahdollista. (Lähdemäki & Viitala 2017, 18.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena ei ole vähätellä äidin merkitystä pojan kasvussa ja kehityksessä tai arvostella syystä tai toisesta vanhemmuuden hylänneitä isiä.

3 ISÄNÄ OLEMISEN MONINAISUUS

Puhuttaessa isästä tarkoitetaan useimmiten lapsen miespuolista vanhempaa ja isyys on miehen vanhempana olemista. Nämä määritelmät eivät kuitenkaan auta hahmottamaan mitä isänä oleminen on tai isyyden moninaisuutta. Myllärniemi (2010) kirjoittaa, että me kärsimme jollain tapaa rakenteellisesta tai yhteiskunnallisesta isättömyydestä, joka voi koitua poikien vahingoksi. Tämä ajatus on mielestämme hyvinkin paikkansa pitävä, sillä esimerkiksi päiväkotien työntekijöistä enemmistö koostuu naisista ja tilanne on jokseenkin sama, myös peruskoulun alakouluissa sekä yleisesti sosiaalialalla. Pienet pojat ovat siis naisten seurassa pääosan valvellaoloajastaan. Edellä mainituista syistä miehisten esikuvien tai samaistumisen kohteiden saaminen voi jäädä pojilla vähäiseksi kokemukseksi. (Myllärniemi, 2010, 34.)

Yhteiskunnan ja perhemuotojen muuttuessa kysymys siitä, kuka on isä, saa useampia merkityksiä. Onko lapsen isä esimerkiksi samassa taloudessa asuva äidin puoliso tai esimerkiksi anonyymi siemennesteen luovuttaja? (Eerola & Mykkänen 2014, 10 -11.) Isyyttä tutkinut Jouko Huttunen (2001, 57–65) on eritellyt nykypäivän arjessa näkyvän isyyden neljään eri muotoon: biologiseen, psykologiseen, sosiaaliseen ja juridiseen isyyteen. Tässä luvussa tuomme esiin isyyden ja isättömyyden eri muotoja.

3.1 Isyys ja isättömyys

Isättömyyttä voi olla monenlaista. Se voi olla muun muassa osittaista, psyykkistä tai fyysistä, syntymästä asti olevaa tai isän kuolemasta johtuvaa. Lisäksi se voi olla toiminnallista tai lapsen itsensä kokemus. Isyyttä voidaan siis määritellä biologisesta, psykologisesta, sosiaalisesta ja juridisesta näkökulmasta. Lapsen identiteetin rakentumisen kannalta sosiaalinen, psykologinen, biologinen isyys ovat tärkeitä. (Janhunen & Pauni 2013b.)

Biologinen isyys tarkoittaa biologista sekä perinnöllistä suhdetta lapsen ja miehen välillä. Lapsi on tuolloin saanut alkunsa kyseisen miehen sukusoluista, joko luonnollisesti, tai keinohedelmöityksen kautta. Lapsen perimästä on puolet biologiselta

isältä. Huttunen pohtii kirjassaan, miten sukusolujen luovutuksesta syntyneen lapsen isyys määrittyy. Voiko luovuttajan kohdalla puhua isyydestä, vai onko hän pelkästään siittäjä? (Huttunen 2001, 58–60.) David Blankenhorn (1996, 171–184) nostaa myös esiin nykyisin yleisemmäksi muuttuneen hedelmöityshoitojen myötä syntyneen lapsen isyyden. Tuolloin isyys näyttäytyy vain biologisena sukusolujen luovutuksena. Blankenhorn kuvaa tätä isyyttä myös äidin valintana. Lapsella voi olla tarve saada tietää millaiselta mieheltä hän on saanut perimäänsä. Lapsen tiedonhalu tulee tyydytetyksi geneettisen isänsä kautta, kun lapsi saa tietää, mistä hän on saanut puolet perimästään. Biologinen isä on se mies, jonka sukusoluista lapsi on saanut alkunsa. Geeniperimän lisäksi, lapsella on laillisesti oikeus tavata biologista isäänsä. (Janhunen & Pauni 2013b.)

Biologisen isän puuttuminen voi näyttäytyä lapselle vähäisenä kokemuksena, mutta kouluiän lähestyessä biologisen isä merkitys kasvaa. Biologinen isättömyys on lapselle tai nuorelle kysymys, jota hän pohtii haluten kysymyksiinsä vastauksia. Ehjän identiteetin rakentumiseksi olisi tärkeä selvittää yhdessä lapsen tai nuoren kanssa isättömyyteen ja hänen biologiseen alkuperäänsä liittyvät kysymykset. Tilanteessa, jossa lapsi jää ilman vastuksia, eikä asiaa käsitellä sen vaatimalla tavalla, voi käsittelemättömästä isättömyydestä muodostua emotionaalinen ongelma tai se voi myös kärjistyä sosiaalseksi ongelmaksi. Lapsella tai nuorella voi olla halu selvittää oma biologinen alkuperä ja tähän hänellä on laillinen oikeus. Tällä voi olla lapselle tai nuorelle suuri merkitys, mutta lapselle ja nuorelle tulisi selvittää, että biologisen isän merkitys voi näyttäytyä isänä olon vähäisyytenä. Tällöin siis biologinen isä ei ole lapselle paras mahdollinen sosiaalinen tai psykologinen isä. (Janhunen & Pauni 2013b.)

Lapsen kannalta **psykologinen isä** on tärkein isäsuhteen muoto. Tällöin isän ja lapsen välillä on molemminpuolista välittämistä sekä halua olla yhdessä mahdollisimman paljon. Psykologinen isyys muodostuu kiintymyksen, hoivan ja luottamuksen kautta, jossa miessukupuolella on merkitystä. (Janhunen & Pauni 2013b.)

Psykologinen isyys kattaa lapsen ja isän kiintymyssuhteen sekä sen, kenet lapsi kokee isäkseen ja keneen hän turvaa ja luottaa. Psykologinen isyys määrittyy siis pääasiassa lapsesta käsin. Psykologinen isyys voidaan kokea isyytenä, joka miehen tulee ansaita omalla käytöksellään, toiminnallaan ja olemuksellaan. Isyydessä

siis korostuvat tunnepohjaiset, älylliset ja moraaliset merkitykset sekä niiden muodostuminen jatkuvassa vuorovaikutuksessa. (Eerola & Mykkänen 2014, 11.) Psykologiseen isyyteen kuuluu vahva tunne siitä, että mies haluaa suojella, hoivata, auttaa sekä viettää aikaa lapsen kanssa. Tällainen kiintymyssuhde on suuri osa psykologista isyyttä. Kukapa itseään hyvänä isänä pitävä mies ei haluaisi olla rakastava ja rakastettu psykologinen isä. Asia lienee aivan sama myös lapsen näkökulmasta: jokainen lapsi haluaa isän, jota voi ihailla, johon voi kiintyä ja joka osaa lähelle tullessaan olla sataprosenttisesti läsnä. (Huttunen 2001, 64.) Jokainen isätön lapsi joutuu kohtaamaan tilanteita, joihin ennakoiva ja viisaskaan äiti ei voi täysin aukottomasti valmentaa. Näin psykologinen isättömyys tuottaa väkisinkin ikäviä muistoja. Kaiken kaikkiaan se on lapselle asia, joka on henkisesti työstettävä ja jonka kanssa on päästävä jonkinlaiseen sisäiseen ratkaisuun. Lapsen kannalta on syytä erottaa tilanteet, joissa isää ei ole koskaan ollutkaan, tilanteista, joissa isäsuhte on ollut epävakaa ja traumaattinen koko lapsuuden ajan. Sen voi arvata, kumpi lapsuus on viimekädessä haitallisempaa lapsen hyvinvoinnille. Tasapainoinen isätön lapsuus voi olla parempi kuin huono ”isällinen”. (Huttunen 2001, 161-162.)

Sosiaalinen isä on se mies, joka elää lapsen arjessa ja täyttää isän paikan. Sosiaalista isää voisi kuvata miehenä, joka jakaa lapsen kanssa arkeansa sekä he asuvat yhteisessä kodissa. Mies myös esiintyy eri tilanteissa lapsen isänä. (Janhunen & Pauni 2013b.) Lapsi ei välttämättä kutsu sosiaalista isää isäksi, vaan käyttää hänestä esimerkiksi etunimeä. Myös arkikielessä on havaittu tämä ongelma, sillä käyttöön on otettu esimerkiksi mieskaveri nimitys, joka saa laajasti eri käsitteitä. Mieskaveri voi tarkoittaa esimerkiksi äidin avio- tai avomiestä tai miesystävää, lähisukuista, perheystävää tai muuta mieshenkilöä joka viettää aikaa lapsen kanssa. Mieskaveri voi olla lapselle erittäin tärkeä henkilö etenkin, jos hänen biologisjuridinen isänsä jostain syystä ei ole jakamassa lapsen arkea. (Huttunen 2001, 63.) Sosiaalinen isättömyys voi näyttäytyä perheessä merkittävänä resurssiniukkuutena. Tästä voi seurata muun muassa voimavarojen vähäisyyttä tai kasvatuksen epäjohdonmukaisuutta, mutta sillä voi olla myös vaikutusta vanhempi – lapsisuhteen ristiriitaisuuteen. (Janhunen & Pauni 2013b.)

Juridinen isyys kattaa isyyden laillisen puolen. Juridinen isyys antaa isälle lain asettamat oikeudet ja velvollisuudet lapseen nähden. Juridinen isyys mahdollistuu

avioliiton tuoman isyyden kautta, isyyden tunnustamisen ja vahvistamisen kautta tai adoption kautta. Avioliitossa oleva mies tulee avioliiton aikana syntyneiden lasten juridiseksi isäksi avioliiton isyysolettaman perusteella. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isyys voidaan vahvistaa lastenvalvojan luona, kun isä tunnustaa lapsen omakseen. (Huttunen 2001, 60.) Tunnustaessaan lapsen omakseen, miehestä tulee lapsen juridinen isä ja on näin ollen myös taloudellisesti vastuussa lapsen hyvinvoinnista. Juridisen isän puuttuminen voi olla nuorelle itselleen vähäinen kokemus, mutta se voi vaikuttaa nuoren elämään muulla tavoin. Juridisen isän puuttuminen voi vaikuttaa esimerkiksi perheen toimeentuloon sekä sillä voi olla olennainen merkitys sukulaissuhteiden vähäisyyteen. (Huttunen 2001, 60.)

3.2 Kypsymätön, poissaoleva ja väistynyt isä

Kypsymätön isä voi olla miehenäkin aikuistumaton, mahdollisesti nuoresta iästään johtuen. Hänen isyytensä ei ole vielä muotoutunut, vaikka hän on jo tullut ydinperheisäksi. Kypsymätön isä ei aina ole parikymppinen nuori mies, vaan monen vanhemman miehen on isäksi tultuaan vaikea löytää vastuullisen vanhemmuuden edellyttämää elämäntyyliä. Kypsymättömyys voi olla myös modernia itsenäisyyttä, jolloin isälle on tärkeämpää omistautua itselleen, uralle, työlleen tai harrastuksilleen. Sukupolvien välisen yhteyden katkettua se voi olla myös uusavuttomuutta, jolloin mies ei osaa olla sen enempää perinteinen kuin osallistuvakaan isä, koska hänen oma isämallinsa on hukassa. Isyyteen kuten äitiyteenkin sitoutuminen merkitsee samalla luopumista monista ”sinkkuelämän” tai lapsettoman parin pienistä etuoikeuksista. Viime kädessä se merkitsee luopumista oman elämänkaaren yhdestä aikakaudesta, jonka vanhemmaksi tulo auttamatta syrjäyttää. (Huttunen 2001, 90-91.)

Huttunen on määritellyt myös poissaolevan isän käsitteen. Poissaolevalla isällä tarkoitetaan sitä, että isä on sekä henkisesti että fyysisesti poissaoleva. Isän poissaolo tarkoittaa yleensä sitä, että mies ei juurikaan ole sitoutunut isyyteen ja on tästä syystä vain vähäisesti tekemisissä lastensa kanssa. Ollessaan kontaktissa lapsiinsa poissaoleva isä käyttäytyy vetäytyvästi. Poissaoleva isä ei koe tästä syillisyyttä, vaikka hän näkisi lastensa kärsivän vähäisestä läsnäolosta. Poissaolevasta isästä

voi tulla myös väistynyt isä. Tullessaan väistyväksi isäksi, luopuu hän syystä tai toisesta isyydestä kokonaan. (Huttunen 2001, 92.) Väistynyt isä ei erityisesti kaipaa lapsiaan tai hän on vähitellen menettämässä sitä vähäistä kaipausta, jota hän on tuntenut lapsiaan kohtaan. Mies ikään kuin vapaaehtoisesti ja suosiolla alkaa luopua arkipäivän isyydestään, joko täysin omasta tahdostaan, tai lasten äidin avustuksella. Väistynyt isä voi olla eroprosessissa oleva mies, josta eron jälkeen tulee luultavasti sellainen etäisyys jonka tapaamiset lastensa kanssa harvenevat kerta kerralta. Väistynyt isä voi olla myös tuore isä, joka ei alusta lähtienkään ole halunnut sitoutua sen enempää parisuhteeseen, kuin isyyteenkään. (Huttunen 2001, 92-93.) Isättömyys voi herättää isättömänä eläneelle miehelle erilaisia tunteita ja ajatuksia, jotka voivat myöhemmin vaikuttaa hänen omaan perhe-elämään. Isättömänä kasvanut mies ei välttämättä tiedä mitä isyys on ja näin ollen hänen voi olla hyvin vaikea asettua oman lapsensa asemaan sekä vastata lapsen tarpeisiin. Isänä olemisen voi nostaa pintaan myös hänen oman mahdollisen isänkaipuun. Näin ollen isä voi kokea riittämättömyyttä isänä olemiseen, hänen kokiessa, ettei täyty isän rooliaan, pystymättä tarjoamaan lapsilleen sellaista, mitä ei ole itsekään saanut. (Myllärniemi 2010, 167.)

4 ISÄN ROOLI JA MERKITYS LAPSUUDESSA

Lapsen miespuolisesta vanhemmasta puhutaan yleisesti isänä ja isyys on terminä miestä ja hänen vanhemmuuttaan kuvaava. Myös ydinperheen käsite muovaa ja määrittelee käsitystä isyydestä. Ydinperheessä isä on samaan aikaan lapsen biologinen, sosiaalinen ja psykologinen isä. Isyyteen on myös liitetty perinteisesti kyseenalaistamaton auktoriteettiasema, sekä isän on katsottu olevan oikeutettu päätöksentekoon perustuen siihen, että hän on perheen elättäjä. Lisäksi isyyden merkitykseen on vahvasti liittynyt roolimallin antaminen ja auktoriteettina oleminen. Näin ollen isää on perinteisen näkemyksen mukaan pidetty merkittävänä moraalikehityksen tujijana. (Ståhlberg 2012, 1-9; Meriläinen 2013, 11). Isyyden erilaiset muodot eivät auta hahmottamaan isänä oloa tai isyyden moninaisuutta, sillä yhteiskunnan ja perhemuotojen muuttuessa kysymys siitä, mitä isyys on, saa useita merkityksiä. (Eerola & Mykkänen 2014, 10-11; Peltonen 2017, 22.) Tässä luvussa tarkastelemme moninaista isän roolia ja sen merkitystä osana lapsuutta sekä tuomme aluksi esiin yhteiskunnallisesti muuttuvaa käsitystä ydinperheestä ja isän roolista.

4.1 Yhteiskunnassa muuttuva isän rooli

Omiin kokemuksiimme perustaen, jokainen meistä muodostaa omanlaisen käsityksen isästä ja isyydestä. Isyys perustuu kuitenkin vielä hyvin perinteiseen näkemykseen. Tällä perinteisellä näkemyksellä tarkoitetaan sitä, että isä on ydinperheessä elävä heteroseksuaalisen parisuhteen toinen osapuoli. (Still 2015, 8-9.)

Nykyisin isyyttä toteutetaan monenlaisista lähtökohdista käsin, joten perinteiseen isyyden näkemykseen ei niinkään voida enää tukeutua. (Still 2015, 9.) Nykyisin yhä moninaisemmat perhemallit ovat yleistyneet, muun muassa yksinhuoltajaperheet, uusperheet ja avoliitossa elävien perhemuodot ovat kasvattaneet osuuttaan. (Yesilova 2009, Meriläisen 2013, 9 mukaan.) Miesten ja naisten väliset stereotyyppiset sukupuoliroolit ovat heikentyneet. Perheenelättäjän roolin hälventyessä etenkin isän rooli on kokenut voimakkaita muutoksia. Isyys ja äiteys ovat nousseet tasavertaisiksi keskustelun aiheiksi sekä isyys tutkimuskohteena on saanut myös paljon kiinnos-

tusta. (Uusitalo 2007, 4.) Ihmiset ovat kuitenkin pitäneet kiinni perinteisistä perhekäsitteistä, kuten kasvatuksesta ja huolenpidosta, uusien perhemallien muutoksessa. (Yesilova 2009, Meriläisen 2013, 9 mukaan.)

Isyyden aikaa värittää myös isyyden kulttuurinen ja yhteiskunnallinen asenne- ja arvomaailma. Isyys on ollut äitiin verrattuna rajallisempaa ja rajoitetumpaa. Isyys on nähty myös sellaisena, johon tuli puuttua tai jota piti ohjata. Vanhemmuuden uskottiin vaativan naisellisia vaistoja tai sellaista herkkyyttä, joita miehiltä ei välttämättä löytynyt. Tämän vuoksi isien kykyyn toimia luonnostaan vanhempana ja kasvattajana ei luotettu. Tasa-arvo ajattelu vanhemmuutta kohtaan on laajentanut sekä naisten että miesten toimintakenttiä. Tämä on johtanut siihen, että äitiys ja isyys asetetaan nykyään, ainakin periaatteellisella tasolla, samalle viivalle samoine käytännön toteutuksineen ja vaatimuksineen. Nykyään jaetusta vanhemmuudesta on tullut ihanne, joka on sekä vanhempien että asiantuntijoiden tavoitteena. Itsestäänselvyytenä pidettyjä asioita on alettu kyseenalaistamaan ja tilalle tarjotaan vaihtoehtoisia malleja vanhemmuudesta jolloin erilaiset isyydet saavat tilaa toteutua. (Mykkänen 2010, 11.)

Nykyajan miehet ovat aikaisempia sukupolvia paremmin ymmärtäneet, että isällä on merkittävä ja tärkeä rooli lapsen elämässä. Isät osaavat olla paremmin läsnä lapsensa elämässä kuin aikaisempina sukupolvina. (Paajaste 2016, 13.) Ajan kuluessa käsitys hyvästä isyydestä on muuttunut. Aiemmin hyvän isyyden käsite nähtiin isän elättäjän roolista. Tällöin isän täytyi tehdä töitä elättääkseen perheensä, jonka vuoksi isä ei välttämättä voinut olla mukana lastensa arjessa. Nykyään näkemys on erilainen. Isät osallistuvat enemmän lapsen hoitotyöhön ja isä on entistä enemmän läsnä lastensa elämässä. (Eerola 2009, 16.) Tämän kaltaiseen hyvään isyyteen kuuluu isän sitoutunutta läsnäoloa sekä saatavilla oloa. Hyvä isä pitää myös huolta lapsistaan sekä tukee lasten opillista ja sosiaalista edistymistä. Lisäksi isä toimii hyvänä roolimallina ja edistää yhteistyötä muiden aikuisten kanssa ja osallistuu taloudellisesti lapsen hankintoihin ja kasvatukseen. Hyvään isyyteen kuuluu monenlaisia elementtejä, sen muuttuessa lapsen iän mukaan. (Sinkkonen 2013.)

4.2 Isän hoivan merkitys lapsen identiteetin rakentumiselle

Isyyden muutosprosessin voidaan katsoa alkaneen noin kolme vuosikymmentä sitten, jolloin entisajan isyyden mallia alkoi syrjäyttää uusi isyys. Isyyteen kohdistui uudenlaisia odotuksia ja haasteita edellyttäen isältä osallistuvamman ja läheisemmän suhteen luomista lapsiinsa. (Uusitalo 2007, 4.)

Nykypäivänä puhutaan hoivaavasta isästä, mikä tarkoittaa, että isä on sitoutunut isänä olemiseen ja on yhdessä äidin kanssa tasavertainen vanhempi. Hoivaava isä osallistuu lapsen hoitamiseen syntymästä lähtien ja on aidosti kiinnostunut lapsestaan. Isä myös osallistuu ja ottaa vastuuta perheen arjessa jakaen äidin kanssa tasaisesti lastenhoidon ja kotityöt. Lisäksi isä huomioi perheensä tarpeet ja järjestee elämänsä sen mukaisesti. (Korhonen 1999, 82; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 43; Kekkonen, Lilja & Nieminen 2013, 7.) Tähän ”uusi isyys” -ajatukseen on rinnastettavissa jaettu vanhemmuus. Jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan sitä, että molemmat vanhemmat kantavat yhteisen osuuden vanhemmuudesta ja sitoutuvat tasa-arvoiseen hoivan ja vastuun jakamiseen, niin kodissa, kuin sen ulkopuolella. Jaettu vanhemmuus ei tarkoita kuitenkaan ainoastaan kotitöiden tai lapsen hoivan puolittamista, eikä vanhemmuuden samankaltaisuutta. Sillä tarkoitetaan vanhempien jakamaa yhteistä näkemystä ja vastuun kantoa lapsen hyvinvoinnista. Lisäksi se on yhteisten näkemysten jakamista tulevista päämääristä, sekä vastuun kantoa lasten hoidossa ja yhteisistä kotitöistä. Jaetussa vanhemmuudessa on tärkeää tukea ja kunnioittaa molempien vanhempien erilaisuutta sekä huomioida myös molempien herkkyydet. Tämän näkemyksen mukaan lapsista vastuuta ottavat aikuiset voivat olla keitä tahansa, jotka ovat siihen tehtävään sitoutuneita. Heidän ei siis välttämättä tarvitse olla lapsen biologiset vanhemmat. (Korhonen 1999, 95; Viljamaa 2003, 23 -24; Mykkänen 2010, 18.)

Ympäristö, jossa lapsi elää vaikuttaa vahvasti siihen, millaisia peilisuhteita ja myötäelämisen kohteita lapsi kohtaa. Peilisuhteella tarkoitetaan sitä, miten lapsi muiden suhtautumisen kautta päättelee, millainen hän on ja millainen hänen kannattaa olla, eli ympäristö muokkaa lapsen minäkäsitystä. Prosesseissa, joissa lapsi samaistuu toisiin ihmisiin ja näin jäsentää itseään sekä olemistaan, on identiteetillä tärkeä tehtävä. Identiteetti on väline, jonka avulla määritämme itsemme ja samalla samaistumme toisiin samankaltaisiin ihmisiin ja ihmisryhmiin. (Mäkinen 2012.) Koska lapsi

jäsentää itseään ja olemistaan toisten ihmisten kautta, on myös isyydellä tärkeä rooli lapsen identiteetin rakentumisessa. Tilanteissa, joissa lapsella syystä tai toisesta ei ole isää, on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kuinka lapselle isättömyydestä kerrotaan. Lapselle tulisi kertoa todenperäisesti isän läsnäolottomuudesta, koska lähtökohtaisesti totuus on parempi, kuin peitetarina. Lapselle asian voi kuitenkin kertoa tarinan muodossa, mutta tarinan tulee olla toimiva, kuitenkin niin, että tarina pysyy totuudessa. Isättömyyden käsitteleminen voi olla hyvinkin vaikeaa lapselle silloin, kun hän syystä tai toisesta menettää isän, joka on hänen elämässään ensin ollut läsnä. Jos lapsella ei elämässään lainkaan ole ollut isää, ei hän myöskään koe asiassa menetyksen tunnetta. (Janhunen & Pauni 2013b.)

Lapselle yksikin hyvä kiintymyssuhde on riittävä. Isän vaikutus lapsen kehitykseen voi olla sekä myönteistä että kielteistä. Niin sanottu tavallinen isä, joka rohkaisevalla ja kannustavalla otteella tukee lastaan, edistää näin ollen myös lapsen oppimista ja kognitiivista kehitystä. Lisäksi niin sanotun tavallisen isän läsnäololla on lasten käyttäytymisongelmia vähentävä vaikutus. Asosiaalisen isän vaikutukset lapsen käyttäytymiseen ovat kielteisiä. Asosiaalisen isän, jolle on ominaista vastuuton ja epäsosiaalinen käyttäytyminen, viettäessä aikaa lastensa kanssa, lisää lapsen käyttäytymisongelmia. (Janhunen & Pauni 2013a.)

Isyys on lapsen iän mukana muuttuvaa ja isä luokin suhdettaan lapseen eri tavoin riippuen lapsen iästä. Varhaisessa suhteessa isän ja lapsen välinen leikki on tärkeää ja taaperoikäisen lapsen isä tukee lastaan hänen tutkiessaan laajenevaa ympäristöään. Keskilapsuudessa isä nousee lapsen ihailun kohteeksi, eli isä on idealisoitu, jolloin lapsi kehuu isänsä osaavan ja tietävän lähes kaiken. Nuoruudessa isään sekä isän asenteisiin ja arvomaailmaan otetaan etäisyyttä. Vanhemmuuden elementit näyttävät yhden vanhemman perheessä eri tavalla, koska tällöin vanhemmuutta ja vanhemmuuden tehtäviä ei voi jakaa, vaan ne ovat lapsesta huolehtivan vanhemman hartioilla. (Janhunen & Pauni 2013a.)

4.3 Isän poissaolo ja lapsen tunteet

Erotilanteessa avioerolapsilla saattaa olla ongelmia avioeron aiheuttamien tunteiden käsittelyssä. Lapsen ympäriltä rikkoutuu eron myötä turvaverkko, joka hänellä oli ehjässä perheessä. Turvaverkon menetys aiheuttaa lapselle vihamielisiä tunteita, joita voi olla vaikea käsitellä. (Myllärniemi 2010, 23.) Vanhempien tulee tukea lasta eron aiheuttamien monenlaisten tunteiden käsittelyssä sekä kokea molempien vanhemman rakastavan häntä. Lasta on autettava selviytymään erosta pitämällä molempiin vanhempiin säännöllinen yhteys sekä hyvä suhde. Lapsi ei myöskään saa tuntea olevansa syyllinen siitä, että pitää molempien vanhempiansa seurasta. Vanhempien on kunnioitettava lapsen suhdetta toiseen vanhempaan ja tuettava toista vanhempaa pitämään yhteys lapseen. (Poijula 2007, 242.)

Vanhempien ero herättää lapsessa vihan ja pettymyksen tunteita. Lapsi kohdistaa nämä tunteet useimmiten suoraan isään, tämän ollessa osapuoli, joka yleensä poistuu lasten elämästä. Lapselle jää kuitenkin usein toive isän paluusta, jotta mielessä olevat vihan ja pettymyksen tunteet helpottaisivat. (Kettunen, Rautava & Aaltonen 2014, 19.) Eron jälkeisten tunteiden kanssa kamppaileva lapsi jääkin siis useimmiten äidin vastuulle. Äidin tulisi auttaa ja tukea lasta tunteiden hallinnassa ja käsittelyssä, jotta lapsi voi turvallisesti käsitellä eron aiheuttamia tunteita ja tällöin eron aiheuttamat tunteet häiritsisivät lapsuutta mahdollisimman vähän. Tämä voi olla hyvinkin suuri haaste äidille, koska hän jo muutenkin elää vaikeassa tilanteessa eron vuoksi. Isän menetystä ei hyvä tai kyvykäskään äiti voi täysin korvata lapselle. (Myllärniemi 2010, 23–24.)

Isän hylkäämisen kokemus on lapselle aina traumaattinen kokemus, riippumatta siitä, onko kyseessä emotionaalinen vai fyysinen hylkääminen. Lasten hylkääminen emotionaalisesti on hyvin yleistä. Isä on pahimmassa tapauksessa lapselleen kylmä ja välinpitämätön sekä saattaa jopa lakata olemasta läsnä lapsensa elämässä kokonaan. Isän lähtiessä perheestä avioeron vuoksi, lapsi joutuu aina hylätyksi fyysisesti ja emotionaalisesti, aiheuttaen lapsessa mahdollisesti hyvinkin voimakkaan reaktion. (Jokinen 2004, 20 – 21.) Avioeron aiheuttama ahdinko herättää lapsessa vihamielisyyttä, jonka kanssa lapsi on sisäisesti ongelmassa. Lapsen ollessa kykenemätön käsittelemään asiaa mielessään, ulkoistaa hän sen vihamielisyydeksi.

Lapsi kaipaa isää auttamaan häntä vihan tunteiden hallinnassa. (Myllärniemi 2010, 25, 27.)

Isättömyyden vuoksi lapsi voi kokea ulkopuolisuutta, koska hänelle jää siitä tarve ja tunnevajaus. Lapsella on tarve kokea olevansa hyväksytty ja rakastettu. Jos lapsi kokee, etteivät edellä mainitut tarpeet täyty, ei hän saa omasta perheestään integroitumisen tunnetta. Itsensä kokeminen vieraaksi ja ulkopuoliseksi perhetilannetta muistuttavissa sosiaalisissa tilanteissa, voi johtua integroimattomuudesta omaan perheeseen. (Jokinen 2004, 24.)

4.4 Sisarussuhteiden merkitys

Vanhempien erotessa, sisarusten välinen suhde yleensä lähentyy. Sisarussuhteet voivat myös saada eron aikana uuden ulottuvuussuhteen lisäten sisarusten merkitystä ja tärkeyttä toisilleen. Sisarukset yhdessä kokevat eron mukanaan tuomia asioita, ja näin ollen myös mahdollisesti kokevat samankaltaisia tunteita. Tällöin sisarukset voivat tukeutua toisiinsa ja jakaa kokemusperäiset asiat keskenään. (Poijula 2007, 241.) Erossa vanhimmalle sisarukselle saattaa langeta uudenlainen rooli. Hän voi kokea painetta ottaa perheessä niin sanotun sijaisvanhemman roolin isoveljen tai isosiskon roolin lisäksi. Tällöin kysymys on siitä, että vanhin sisarus kokee vastuuta huolehtia nuorempien sisarustensa hyvinvoinnista omien vanhempiansa tavoin. (Schönbeck 2008, 170.)

Sisaruus on yksi tärkeimmistä elämän ihmissuhteista ja se kestää yleensä pidempään kuin suhde esimerkiksi omiin vanhempiin tai puolisoon. Samassa kodissa kasvaneet ja yhteisen lapsuuden jakaneet sisarukset ovat usein toisilleen läheisiä. Sisarukset ovat toisilleen tärkeä osa lapsuuden perhettä ja näin ollen he jakavat saman henkilöhistorian. Tärkeimmät lapsuuden vuodet on yhdessä eletty ja koettu. (Kaulio & Svennevig 2008, 163,166; Kettunen, Rautava & Aaltonen 2014, 12.) Sisarussuhteet seuraavat väistämättä ihmistä koko hänen elämänsä ajan, riippumatta siitä, onko suhde omiin sisaruksiin hyvä tai huono. Sisarukset myös monesti jakavat keskenään asioita, joita elämässämme ovat muut henkilöt eivät tiedä. Sisarukset voivat myös kokea, että voivat olla yhdessä juuri sellaisia kuin ovat, esittämättä mitään. Se, millainen suhde lapsella on omiin vanhempiinsa, vaikuttaa omalta osaltaan

myös siihen, millaisen sisarusuhteen lapsi oppii muodostamaan. (Schönbeck 2008, 176–179.)

Soikkelin (2012) tutkimuksen mukaan biologiset sisarukset, jotka ovat yhdessä jakaneet sekä eläneet lapsuuttaan ja heillä on yhteinen perhehistoria, koettiin lähentäväksi tekijäksi. Riidat ja erimielisyydetkään eivät poista sisarusten välistä hoivaimista sekä huolenpitoa, ja riidoista huolimatta sisarukset koettiin tärkeiksi. (Soikkeli 2012, 81 – 82.) Kaikkeat sisarukset eivät kuitenkaan jaa keskenään, vaan suojellakseen sisartaan kuormitukselta tai huolestumiselta, vaikeimmat asiat saatetaan jättää kertomatta. Sisaruksilla on yhteiset lähtökohdat, mutta tästä huolimatta jokainen sisarus on kuitenkin omanlaisensa yksilö. Heidän asioiden tulkitseminen on erilaista ja he pitävät elämässään erilaisia asioita tärkeinä sekä elävät omannäköisensä elämän. (Kaulio & Svennevig 2008, 125, 166; Kettunen ym. 2014, 12.) Vainion (2013, 63) mukaan Rönkä & Sallinen (2008, 57) kirjoittavat, että sisarusuhteissa tuodaan muita ihmissuhteita enemmän esille myös negatiivisia tunteita. Tämä johtuu siitä, että perhesuhteet ovat muihin suhteisiin nähden pysyvämpiä, jolloin tunteita uskaljetaan ilmaista rohkeammin.

4.5 Isyyttä korvaavia tekijöitä

Miehisen mallin saaminen on lapselle tärkeää. Käsiteltäessä isyyttä ja pojan kasvua, viitataan usein miehen malliin. Isyyskeskusteluissa miehen malli nousi käsitteenä esiin, kun vanhemmuuden näkökulmista pohdittiin isän sukupuolierityisyyttä. Isän, joka antoi pojalleen miehen mallin, tuli olla pojan samaistumisen kohde toimien sukupuoli-identiteetin mallintajana. (Huttunen 2001; Aalto 2012, 232; Meriläinen 2013, 15.)

Perinteisesti isän on katsottu olevan perheen johtohahmo joka antaa neuvoa, elättää perhettään, sekä suojaa että hoivaa. Iältään isähahmo on mielletty vanhemmaksi mieshenkilöksi, johon lapsi voi luoda turvallisen ja luotettavan tunnesiteen ja myös samaistua häneen psyykkisellä tasolla. Isähahmolla voidaan tarkoittaa myös muuta lapsen vanhemmaksi kokemaa mieshenkilöä, joten se ei rajoitu vain biologiseen isyyteen. (Hoikkala 1997, 131, Meriläisen 2013, 16 mukaan.) Korvaavat isä-

hahmot nousevat merkittäviksi tekijöiksi isän puuttuessa lapsen elämästä. Isäpuolet, isoisät, miespuoliset sukulaiset, merkittävät opettajat, urheiluvalmentajat tai harrastustoiminnan ohjaajat ovat henkilöitä, jotka auttavat kasvatuksessa ja tarjoavat lapselle miehen mallia. Lapsi kohdistaa heihin isänkaipuutaan ja hakee tukea elämälleen. (Myllärniemi 2010, 181.) Soikkeli (2012, 78) kuitenkin osoittaa tutkimuksessaan, että äitien uudet seurustelukumppanit eivät usein ole kovinkaan suuressa roolissa lasten elämässä. Kettusen, Rautavan ja Aaltosen (2014, 20) mukaan myös Lamb & Lewis (2013, 123) esittää, että lapset eivät pidä äidin uutta kumppania yhtä läheisenä, kuin mitä he pitävät omaa biologista isäänsä, vaikka eivät asuisi oman isänsä kanssa.

Vanhemman kyky olla vanhempi voi syystä tai toisesta heikentyä tai se voi olla riittämätöntä. Tällöin lapsen sosiaalinen verkosto nousee tärkeäksi tekijäksi. (Kettunen ym. 2014, 20.) Aikaisemmista sukupolvista poiketen yhä harvemman lapsiperheen tukena on laajennettu perhe, eli sukulaiset, urheiluvalmentajat, naapurit tai muu aikuinen, joka näkee lapsen myötätuntoisesti. Tämä johtunee siitä, että lapsia tehdään nuorempana, joten lapsen isovanhemmatkin saattavat olla vielä työelämässä, perherakenteet ovat muuttuneet sekä nykyajan työelämän vaatimukset ajavat vanhemmat vanhempainvapailta entistä aiemmin takaisin työelämään. Ulkopuolisista tekijöistä tärkeimmiksi ovat nousseet viralliset verkostot, kuten koulu, päiväkoti tai neuvola. Lapsen kannalta eroa tasapainottavia tekijöitä ovat sukulaiset, joilta lapsen on mahdollista saada tukea. Vanhempien onkin tärkeää ylläpitää ja tukea lapsen suhteita sekä yhteydenpitoa molempien vanhempien sukulaisiin. Lapsen ystävien perheissä on myös saatettu kokea ero ja tällöin lapset voivat keskenään jakaa kokemuksiaan erosta sekä saada toisiltaan tukea. (Poijula 2007, 149, 241.)

5 ISÄTTÖMYYS JA RIKOLLISUUDEN RISKIIN LIITTYVIÄ TEKIJÖITÄ

Rikollisuuteen liittyviä riskitekijöitä voidaan tarkastella eri näkökulmista. Tekijöitä voidaan tarkastella yksilöllisten luonteenpiirteiden, psykiatristen häiriöiden, lapsuuden tapahtumien sekä laajemman sosiaalisen ympäristötekijöiden kautta. Tämän luvun tarkoituksena on avata edellä mainittuja asioita. Käymme aluksi lyhyesti läpi yksilötason riskitekijöitä, jonka jälkeen kuvaamme laajemmin opinnäytetyömme keskeisessä osassa olevaa perhetason näkökulmaa. Lisäksi pureudumme aiheeseen nuoruuden sosiaalisen ympäristön kautta.

5.1 Yksilötason tekijät rikolliskäyttäytymisen selittäjänä

Yksilöllisiä eroja rikosalttiudessa selittävät yksilöiden yksilökohtaiset ja sosiaaliset riskitekijät sekä niiden vuorovaikutus. Riskitekijät lisäävät rikoksiin syyllistymisen todennäköisyyttä. Mitä enemmän riskitekijöitä yksilölle kohdistuu, sitä suurempi todennäköisyys on, että yksilö päätyy rikokseen. Tästä ei voida kuitenkaan tehdä suoraa johtopäätöstä siihen, että yksilö syyllistyisi rikokseen. Jos häneen kohdistuu selkeää ja vahvaa sosiaalista kontrollia, voi se laskea todennäköisyyttä rikoksen tekemiseen. Asiaa voidaan myös tarkastella toisesta näkökulmasta. Yksilö, johon ei kohdistu sosiaalista kontrollia, ei välttämättä syyllisty rikoksiin, jos hänen persoonallisuuteensa ei altista häntä rikoskäyttäytymiseen. (Kivivuori 2011.)

Yksilöiden välisiä eroja rikoskäyttäytymisessä selittävät sosiaalisen aseman ja yksilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi myös taloudellinen asema. Näitä eri ominaisuuksista johtuvia riskitekijöitä voidaan karkeasti jakaa ei-kognitiivisiin persoonallisuuspiirteisiin ja kognitiivisiin ominaisuuksiin. Yksilön rikoskäyttäytymiselle altistavia persoonallisuuden piirteitä ovat muun muassa aggressiivisuus, impulsiivisuus ja hyperaktiivisuus, päihteiden väärinkäyttö, alhainen itsekontrolli ja negatiivinen emotionaalisuus. Kognitiivisista tekijöistä voidaan mainita kognitiiviset kyvyt sekä lukihäiriöt. Rikollisuuteen liitettyjä psykiatrisia häiriöitä ovat etenkin käytöshäiriöt, antisosiaalinen persoonallisuushäiriö, ADHD sekä päihde- ja psykoottiset häiriöt kuten skitsofrenia. (Aaltonen & Kivivuori 2009, 19.)

Rikollisuuden taustatekijät muodostavat lisäksi erilaisia yhdistelmiä. Elonheimo (2010, 23) esittää, että yksittäisten piirteiden sijaan rikollisuutta ennustavat parhaiten eri ongelmat yhdessä esiintyessään, kuten ne usein käytännössä tekevät. Tällaisia yhdistelmiä voivat olla muun muassa skitsofrenia ja alkoholin väärinkäyttö tai käytöshäiriöt ja ADHD sekä erilaisten ongelmien kasautuminen.

5.2 Perhetason tekijät rikolliskäyttäytymisen selittäjänä

Opinnäytetyömme kannalta rikollisuuden perhetason tekijät ovat omalta osaltaan tutkimuksen keskiössä. Perhetekijöiden vaikutusta rikollisen käyttäytymisen riskitekijänä on tutkittu paljon. Seuraavaan kuvioon 2. on mallinnettu riskitekijöistä keskeisimmät. (Farrington 2005, Meriläisen 2013, 25 mukaan.)

Kuvio 2. Keskeiset perheen riskitekijät (Farrington 2005, Meriläisen 2013, 25 mukaan.)

Vanhempien konfliktit sekä rikollisuus, väkivalta, puutteellinen valvonta, lapsen kasvatuksen laiminlyönti ja hajonnut perhe ovat riskitekijöitä, joita Meriläisen (2013, 25) mukaan Farrington (2005, 7-8) on katsonut olevan syytä tarkastella varauksin. Tämä johtuu siitä, että edellä kuvatut yksilötason syy-seuraussuhteet eivät yksinään riitä selittämään jotakin yksilötason tiettyä käyttäytymismallia. Meriläinen (2013, 25) kirjoittaa, että Farrington (2005, 7-8) katsoo tärkeäksi esimerkiksi puutteellisen kasvatuksen tutkimisen tietyin ajanjaksoin, verraten sitä ajanjaksoon, jolloin yksilö on saanut hyvien kasvatuskäytänteiden mukaista huolenpitoa. Tällöin voitaisiin ajanjaksoja tarkastelemalla vertailla yksilön rikollisen käyttäytymisen lisääntymistä aikaan, jolloin kasvatukseenkin on ollut puutteellista.

Kuten edellä kuvattiin, rikollisuuteen yhdistetyt perhetason tekijät voidaan jaotella niin, että ne liittyvät joko perheen rakenteellisiin ja toiminnallisiin ongelmiin tai vanhempien ongelmiin. (Elonheimo 2010, 24.) Myös nuorisorikollisuutta ennustavat tutkimukset tukevat tätä näkemystä siitä, että yhdeksi nuorisorikollisuuden keskeiseksi tekijäksi on havaittu lapsen perherakenne. (Elonheimo 2010, 57; Meriläinen 2013, 19.) Perherakenteen rikkoutumisen syntytavalla on merkitystä rikollisen käyttäytymisen riskitekijöihin. Perheissä, joissa vanhempien avioero on ollut riitaisa, syntyy suuremmalla riskillä lapsen tai nuoren rikollista käyttäytymistä, kuin perheissä, jotka ovat hajonneet esimerkiksi toisen huoltajan luonnollisen kuoleman vuoksi. Joissakin tapauksissa riitaisalla avioerolla ja perheen hajoamisella voi olla myös positiivisia vaikutuksia. Tällaisia positiivisia vaikutuksia voi olla esimerkiksi silloin, kun perheestä poistunut vanhempi on ollut päihteiden väärinkäyttäjä tai hän on rikollisesti aktiivinen. (Farrington 2005 82-112, Meriläisen 2013, 26 mukaan.)

Avioeron ja perheen hajoamisen lisäksi kriminologisesti olennaisia tekijöitä ovat esimerkiksi yksinhuoltajuus, asuinpaikan muutokset, äidin nuori ikä ja suuri perhekoko. (Elonheimo 2010, 57.) Tutkimuksissa on myös todettu, että perheessä esiintyvät avio-ongelmat, huolenpidon ongelmat sekä taloudelliset tilanteet ovat yhteydessä rikollisuuteen silloin, kun ongelmat kasaantuvat samaan perheeseen. (Elonheimo 2010, 57; Meriläinen 2013, 19-20.) Myös tietynlaiset perheen toimintatavat on liitetty lasten kohonneeseen rikosalttiuteen. Tällaisia ovat etenkin perheen sisäiset konfliktit, ongelmat lasten ja vanhempien välisessä suhteessa, esimerkiksi tunnekylläisyys,

puutteellinen kiintymyssuhde, epäsuotuisat kasvatuskäytännöt, etenkin epäjohtonmukainen, ankara tai välinpitämätön kasvatusta ja se, että vanhemmat valvovat lapsiaan puutteellisesti. Vanhempien ongelmat, joiden on havaittu olevan yhteydessä lasten rikollisuuteen, sisältävät etenkin heidän antisosiaalisuuden sekä perheen alhaisen sosioekonomisen aseman. (Elonheimo 2010, 24.)

Perhetekijöiden kautta voidaan myös käsitellä antisosiaalisuutta tai epäsosiaalista käytöstä. Antisosiaalisella käytöksellä tarkoitetaan sellaista käytöstä, joka aiheuttaa elinympäristölle rasiitusta ja häiriötä tai se voi olla myös käytöstä, jota ei pidetä yhteiskunnassa hyväksyttävänä. Lasten puutteellisen valvonnan, autoritäärisen ja laiminlyövän vanhemmuuden sekä vanhempien välisten konfliktien tai avioeron on havaittu olevan mahdollisia taustatekijöitä lapsen antisosiaaliseen käytökseen. Vanhempien toimesta erityisesti puutteellisella valvonnalla voi olla lisäävä tai laukaiseva tekijä lapsen tai nuoren antisosiaaliseen käytökseen. Aikuisiällä kehittyvään antisosiaalisen persoonallisuuteen voi lisäksi vaikuttaa lapsen tai nuoren ero toisesta vanhemmasta. Tämä korostuu varsinkin silloin, kun lapsi tai nuori joutuu eroon isästään. Tästä ei voida kuitenkaan tehdä suoraa johtopäätöstä rikollisen käyttäytymisen lisäävänä tekijänä. (Meriläinen 2013, 18.) Tutkimusten mukaan yhtenä merkittävänä riskitekijänä lisäämään lapsen tai nuoren antisosiaalista käytöstä, on isän negatiivinen vanhemmuus. (Suomen Mielenterveysseura 2007, 95, Meriläisen 2013, 18 mukaan.) Antisosiaalisuus voi tutkimusten mukaan siirtyä lapsuudesta aikuisuuteen. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että teot olisivat pelkästään rikollisia tekoja tai oikeusjärjestelmässämme rikollisiksi tuomittavia tekoja. Antisosiaalinen käyttäytyminen ei siis ole ainoastaan rikollista käyttäytymistä, vaan siihen voi kuulua myös vahingolliseksi katsottavia tekoja, sekä muuta riskikäyttäytymistä. (Meriläinen 2013, 18.)

5.3 Nuoruuden sosiaalinen ympäristö

Ihmisten vuorovaikutuksen kautta syntyy yksilölle sosiaalista pääomaa, joka tuottaa yksilön hyvinvointia ja auttaa häntä saavuttamaan elämälle asettamiaan päämääriä. Sosiaalisen pääoman edistäessä ihmisen hyvinvointia, mielletään se positiiviseksi

asiaksi, joka näin ollen ehkäisee esimerkiksi rikoskäyttäytymistä. Perusluottamuksen tunnetta ja sosiaalista pääomaa nuorelle rakentavat muun muassa perhe, mutta myös muut sosiaaliset ympäristöt, kuten koulu. Nämä edellä mainitut asiat tarjoavat merkittävän yhteisöllisyyden lähteen nuorelle. Sosiaalinen pääoma voi näyttäytyä myös negatiivisena yhteisöllisyytenä. Tällöin se on yhteiskunnan näkökulmasta ilmiö, joka tuottaa kielteistä yhteisöllisyyttä, kuten rikollisuutta. (Kankilampi 2008, 4.) Rikollisuutta selitettäessä huomioidaan usein yksilön ominaisuuksiin liittyvät persoonallisuuden piirteet, sekä perintötekijät, mutta yksilöstä riippumattomat, ympäristöön liittyvät tekijät nousevat myös huomion kohteeksi. (Rautasalo 2012, 10.)

Nuoruus on aikaa, jolloin nuori viettää vähenevässä määrin aikaa vanhempiensa kanssa ja näin ollen vanhempien merkitys vähenee. Nuoren elämässä korostuvat muut sosiaaliset ympäristöt, kuten omat ikätoverit, jotka nousevat tärkeäksi osaksi nuoren elämää. Tällöin nuoren sosiaalisen pääoman lähteet painottuvat kodin sijasta kodin ulkopuolelle. (Salmi 2006, 19.)

Nuorten rikollisten tekojen tekeminen mielletään pääasiallisesti ryhmätoiminnaksi. Nuoren omalla ja hänen kavერიpiirinsä käyttäytymisellä on voimakas yhteys. Siihen miten vilkasta nuoren rikoskäyttäytyminen on, vaikuttaa suurelta osin se, miten paljon nuoren kaverit osallistuvat rikolliseen toimintaan. Esimerkiksi, mitä suurempi määrä nuoren kavereista varastelee, sitä todennäköisempänä nuoret itse pitävät tulevaa varastamistaan. Toisaalta myös ryhmän rikoskäyttäytyminen kääntyy laskuun, kun yksilöiden rikollisiin tekoihin osallistuminen vähenee. Nuoren aktiivisella rikoskäyttäytymisellä on siis tiivis yhteys ryhmäluonteeseen. Rikoskäyttäytymisen ollessa huipussaan, nuoren kavereilla on suuri vaikutus siihen, että nuori tekee rikollisia tekoja. Nuori, joka on suuntautunut rikolliseen elämäntapaan, ajautuu tai haakeutuu helpommin samankaltaisista asioista kiinnostuneiden nuorten pariin, mikä näin ollen vahvistaa hänen rikollisia taipumuksiaan. Tällöin nuori sosiaalistuu rikoksia tekemällä yhä syvemmin rikolliseen elämäntapaan. (Kankilampi 2008, 26.)

Kankilampi (2008, 26) kirjoittaa, että elämäntyyllisillä tekijöillä on vaikutusta nuoren rikosaktiivisuuteen. Tiivis suuntautuminen kavერიpiiriin ja etäinen sekä heikko emotionaalinen sitoutuneisuus vanhempiin lisäävät nuorten halukkuutta rikolliseen käyttäytymiseen. Lisäksi irrallisuus sekä itsellisyys lisäävät rikollista käyttäytymistä. Ri-

kollisen käyttäytymisen pidikkeenä toimivat puolestaan perheeseen suuntautuminen ja sosiaalinen kontrolli. Myös Kivivuori (1997, 17, 49) toteaa samansuuntaisesti. Nuoret ajautuvat todennäköisemmin rikolliseen ja kiellettyyn toimintaan mukaan, jos he eivät elä perinteisessä ydinperheessä. Tällöin syynä on se, että nuorten valvonta perheissä on vähentynyt tai nuori itse reagoi perheessä vallitsevaan tilanteeseen. Nuori osallistuu sitä pienemmällä todennäköisyydellä rikollisuuteen, mitä tiiviimmät ja hyvät suhteet nuorella on omiin vanhempiinsa. Nuoren tottelevaisuutta lisäävät isän ja äidin valvova läsnäolo, hyvät suhteet vanhempiin sekä kaveripiirin negatiivinen suhtautuminen rikolliseen toimintaan.

6 ISÄTTÖMYYDEN YHTEYS NUOREN RIKOLLISKÄYTTÄYTYMISEEN

Tässä tulosluvussa kerromme opinnäytetyön kyselyllä saatuja tuloksia. Aluksi tuomme aineistoesimerkein esiin kyselyyn vastanneiden isäsuhdetta ja sitä, millaisia yhteyksiä isän läsnäolottomuudella, isättömyydellä tai isän vähäisellä kontrollilla on ollut vastaajien päihde- tai rikoskäyttäytymiseen. Lisäksi tässä tulosluvussa tarkastelemme ylisukupolvista perimää ja huono-osaisuutta kyselyymme vastanneiden näkökulmasta.

6.1 Isän läsnäolottomuus

Opinnäytetyömme keskeisin teema on vastaajien suhde biologiseen isään. Opinnäytetyömme teema on rakentunut isättömyyden kokemusten ympärille jota ”kuljettamme” mukana läpi koko työn. Tuomme seuraavaksi esiin kyselyyn vastanneiden isäsuhdetta. Seuraavissa aineistoesimerkeissä vastaajat kuvaavat isäsuhdettaan sekä sitä, millaisena he ovat kokeneet suhteensa isään. Osa vastaajista kuvaa sitä, onko isä mahdollisesti osallistunut hänen kasvatukseensa tai miten vastaajan isä on hänen elämässään ollut läsnä.

”En ole tavannut. Ei siis ollut enää äitini kanssa suhteessa. Emme ole puhuneet siitä, emmekä sen syistä.” (K4)

”Ilkeä, aggressiivinen, väkivaltainen. Pelottava, ahdistava. Ei ollut mitään suhdetta.” (O5)

”Osallistui kasvatukseen, mutta vähemmän päätösten tekoon vanhempien eron myötä.” (K3)

”[Isä oli] Vihainen ja ärsyttävä. Olin jännittynyt isän seurassa.” (O1)

”Etäinen. Töistä kai, tai ei vaan kiinnostanu?” (K5)

”Muuten kai hyvä, isä vain lähti kerran pois kotoo, eikä enää palannut, erosivat. Enkä isää sitten muutamaan vuoteen nähnyt. Myöhemmin olin tekemisissä paljonkin. Kuoli sitten vuonna 2000.” (K2)

”[Isä oli] Erikoinen. En oikeastaan ymmärrä häntä. Etäinen ja hatara.”
(O3)

”Isäni teki paljon töitä nuoruudessani. Hän on mukava, ehkä kasvatuksessa liian lepsu.” (K1)

Edellä esitetyistä aineistoesimerkeistä käy ilmi, että vastaajien isäsuhteet olivat kaikki omanlaisiansa ja isäsuhteen ongelmien taustalta löytyi erilaisia ongelmia, kuten muun muassa alkoholiongelmaa, aggressiivista käytöstä, perherakenteen ongelmia, vuorovaikutuksen puutteita, isän rikollista käyttäytymistä ja kypsymätöntä vanhemmuutta. Vastauksista oli nähtävissä teorialuvussa käsittelemiämme perhetason rikollisuuden riskitekijöitä.

Olosuhdetekijänä isän puuttuminen tai poissaolo voi eri yksilöissä laukaista riskinottoa käyttäytymisstrategiana, joka näin ollen on yhteydessä kohonneeseen rikoskäyttäytymisen riskiin. (Kivivuori 2013, 76) Tätä ilmiötä selittävät useat tekijät. Yksi selittävästä tekijöistä on se, että lapseen kohdistuva kontrolli yhden vanhemman perheissä on vähäisempää. Koska valvontaa on vähemmän, on lapsen tai nuoren helppompaa hakeutua valvonnan katvealueelle tai rikkoa normeja. Myös niin sanotuissa uusperheissä halu tai kyky kontrolloida kumppaninsa lapsia voi olla heikompi isä- tai äitipuolen taholta, kuin mitä se biologisen vanhemman osalta olisi. Lisäksi perimä selittävänä tekijänä on otettava huomioon. Lapsi, joka on jäänyt isättömäksi isän lähtiessä perheestä alkoholismien tai impulsiivisuuden takia, on voinut periä samoja alttiuksia. (Kivivuori 2013, 76.)

Tutkimusaineistostamme oli nähtävissä, että isän läsnäolottomuudella tai vähäisellä kontrollilla on ollut merkitystä vastaajien myöhempään rikos- ja päihdekäyttöön. Vastaajista useammalla oli yhteys päihde- tai rikoskäyttäytymiseen, mutta kolme vastaajaa toi selvästi esiin sen, miten isän läsnäolottomuus oli heidän päihde- ja rikoskäyttäytymiseen vaikuttanut.

”Olen lapsesta saakka osannut vetää ihmisiä oikeista ”naruista”. Isäni tajusi liian myöhään että oli itsekin narun päässä oleva marionetti. Olen elämässäni saanut tahtoni läpi melkein aina erilaisten ”järjestelyjen”

kautta. Isältääni leikattiin aivokasvain kun olin yläasteella. Siitä lähtien olen polttanut pilveä, piriä, essoja.” (K1)

” Oli hyvä suhde niin kauan kunnes isällä tuli viina liikaa kuvioihin. Itseläni aika kova päihde ja rikostausta.” (K3)

”Isä ei osallistunut millään tavalla, perheemme olosuhteet huono murrosikä vaikea, päihdeet ja yhdenillan suhteet kuvioissa mukana jo 12-13 vuotiaana.” (O5)

Tutkimusten valossa nuorten asenteet ovat viime aikoina muuttuneet hieman kielteisemmiksi alkoholin käyttöä kohtaan, mutta vastavuoroisesti asenteet, varsinkin mietoja huumausaineita kohtaan, ovat muuttuneet myönteisemmiksi (Raitasalo, Huhtanen & Miekkala 2016, 4.) Nuorissa ikäluokissa esimerkiksi kannabiksen käyttö ja kotikasvatus ovat yleistyneet ja päihdeongelmien voidaan jo katsoa kuuluvan sosiaali- ja terveystalveluiden arkeen (Warpenius, Holmila & Tigerstedt 2013, 6.) Päihdeet nousivat jo edellä kuvatuissa aineistoesimerkeissä esille, mutta kaksi kyselyymme vastaajista nosti aiheen selvästi esille.

”Poliisin kanssa syynä omaisuusrikokset, väkivaltarikokset sekä muuten asiaton käytös. Asioihin liittyvät osittain päihdeet.” (K4)

”Jäin huumeista ensi kerran kiinni 15- vuotiaana joten siitä asti enemmän tai vähemmän poliisin huostassa.” (K1)

Päihdeet ja rikollisuus eivät kuitenkaan aina automaattisesti linkity toisiinsa, mutta niiden välillä on vahva yhteys rikoskäytökseen. Päihdeet vähentävät muun muassa itsekritiikkiä ja päätöksentekoa ja tämän lisäksi myös rikollisuus rohkaisee päihdeiden käyttöä. Tämä myös näkyi kyselyymme vastauksista.

6.2 Ylisukupolvinen sosiaalinen perimä ja huono-osaisuus

Kasvuolosuhteiden lisäksi yksilön kehitykseen vaikuttaa ympäröivä maailma ja tärkeimpänä osa-alueena perhe. Edellä mainituta asiat yhdessä muodostavat sosiaalisen perimän summan, joka vaikuttaa lapsen sosiaaliseen asemaan ja pärjäämiseen myös aikuisena. (Meriläinen 2013, 23; Viljanen 2014.) Sosiaalista perimää voi-

daan tarkastella joko positiivisten tai negatiivisten ulottuvuuksien kautta. Opinnäytetyömme tutkimuksessa negatiivisen sosiaalisen perimän merkitykset nousivat esille perhe-elämän ristiriitojen, kuten esimerkiksi perheessä tapahtuneiden avioerojen, isän ilkeän ja aggressiivisen käytöksen tai isän fyysisen ja psyykkisen poisolon kautta. Myös vanhemmuuden liiallista sallimista oli yhden vastaajan vastauksista havaittavissa, kuten jo aiempien kappaleiden aineistoesimerkeistä on havaittavissa. Vastaajien suhde vanhempiin häiriintyi olosuhteiden muutoksesta tai perheessä tapahtuvien kasvatuskäytänteiden takia vanhempien suunnatessa voimavarojaan muualle. Negatiivisella sosiaalisella perimällä on myös yhteys huono-osaisuuden kasaantumiseen.

Kyselyymme vastanneista usealla oli viitteitä siitä, että perheessä koetut ongelmat olivat lisänneet perheen huono-osaisuutta ja näin ollen vaikuttanut heidän elämänsä kulkuunsa. Vanhempien päihdeongelmat tai rikoskäyttäytyminen näkyi selvästi viiden kyselyymme osallistuneen vastauksissa.

”Isälläni alkoholiongelma on” (K3)

”Joka lauantai näin isän juovan. Pelkäsin silloin isää enemmän.” (O1)

”1 rattijuopumus ja ulkomailta joku salakuljetus.” (O4)

”Kuten sanoin, viinaa ei pahemmin käyttänyt. Vankilassa oli kahteen kertaan, joistain yrittäjyyteen liittyvistä asioista.” (K2)

”Päihde. Lapsuutta varjosti pelko, ahdistus, häpeä unettomia öitä, isää piti lähteä pakoon.” (O5)

Vastaajista kolmella oli myös itsellään päihde- tai rikostaustaa, joten katsoimme, että vanhempien päihdeongelmat ovat saattaneet ajaa vastaajan käyttämään päihkeitä. Ongelmat perheessä saatavat myös laukaista mielenterveysongelmia, joita viidellä vastaajista ilmeni.

Mielenterveyskuntoutajat tai päihde- ja mielenterveysasiakkaat ovat rikollistaustaisen tavoin yhteiskunnan marginaalissa. Isän läsnäolottomuus lisää marginalisoitumista ja voi olla syynä esimerkiksi huonoon itsetuntoon, niukkaan toimeentuloon, mielenterveysongelmiin ja rikolliskäyttäytymiseen. Isättömyys tai kasvaminen ilman

isän psyykkistä läsnäoloa voi johtaa nuoren huomionhakuisuuteen jolloin tarvittavaa huomiota haetaan muualta, niin sanotuista huonoista piireistä ja erinäisillä rikollisilla teoilla, kuten esimerkiksi varastelulla ja päihteiden käytöllä.

Huomionhakuisuus, esimerkiksi näpistelyn ja väkivaltaisten tekojen avulla, näyttäytyi etenkin naisten kohdalla. Kyselyyn vastanneista kolmen henkilön vastauksissa oli selkeä yhteys isän poissaololla ja murrosiän tuomilla haasteilla, jolloin vastaaja olisi kaivannut auktoriteettia elämäänsä ja vastauksissa myönnettiin huomionhakuisuuden käyttöä.

”Riidat isän kanssa. Poliisit paikalle. Varastelu, päihtyneenä alaikäisenä.” (O5)

Mikäli vanhemmat jättävät nuoren huomionhakuisuuden huomioimatta ja nuoren käyttökseen ei puututa, voi se pahimmassa tapauksessa johtaa päihteiden käyttöön ja rikollisiin piireihin.

Kyselyyn vastanneista kaksi oli ikään kuin luovuttanut ja asettuneet heille ”annettuun” rooliin, esimerkiksi niin sanottuun häirikön rooliin.

”Hyvin tuli jo 6 vuotiaana selvä et oon ”häirikkö”, ja ”en ok”. (K5)

”... Lyhyesti vielä isoveljeni on insinööri ja isosiskoni väitteli juuri tohtoriksi. Sit oon mä, eli se minun mahdollisuuksistani. Koen että itse oon hakemalla hakenut itseni tähän.” (K1)

Samat henkilöt olivat lapsuudessaan ja nuoruudessaan kokeneet syrjintää, jääneet vaille isän läsnäoloa ja tarvittavaa tukea. Nämä koetut asiat voivat johtaa niin sanottuun luovuttamiseen, jolloin rikollinen elämä ja päihteiden käyttö saa mahdollisuuden astua elämän johtotähdeksi. Kunnon elämän yrittäminen voi tuntua työläältä ja on helpompi jatkaa samassa tilanteessa, kuin yrittää irti esimerkiksi sosiaalista pääomaa vahingoittavista tekijöistä.

7 ISÄTTÖMÄN NUOREN TUKEMINEN

Tässä toisessa tulosluvussa kerromme mitä tukiverkostoja nuori tarvitsee tai mitä hän kaippaa kasvaakseen tasapainoiseksi ja eheäksi aikuiseksi huolimatta siitä, että on elänyt tai kasvanut ilmaan isää tai isän psyykkistä läsnäoloa. Tämän tiedon avulla sosiaalialan ammattilaisten on mahdollista tukea nuoren kasvua ja kehittää toimintaansa nuoren tarpeita vastaavaksi.

7.1 Ihmissuhteet voimavarana

Ihmisen henkiset voimavarat vaihtelevat elämäntilanteiden ja kokemusten mukaan. Hyvä mielenterveys on yksilön hyvinvoinnin perusta, joka auttaa sietämään ajoittaista ahdistusta, vahvistaa kykyä toimia muuttuvissa tilanteissa ja auttaa sietämään elämään väistämättä kuuluvia vaikeita asioita. Mielenterveyteen vaikuttavat monet seikat, kuten sosiaalisen tuen saanti eli perheen ja ystävien läheisyys, fyysinen terveys ja myönteiset varhaiset ihmissuhteet (kasvuympäristö). Yhteiskunnalliset tekijät, kuten mahdollisuudet kouluttautua ja työskennellä, sekä yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja ilmapiiri, kuten kyky suvaita erilaisuutta, ovat tärkeitä hyvän mielen-terveyden edellytyksiä. (Mielenterveyden häiriöt.)

Myös kyselyssämme käy ilmi sosiaalisen verkoston tärkeys yksilön elämässä. Kyselyymme vastanneista yhdeksällä oli ainakin yksi läheinen ystävä tai muu läheinen, jonka vastaaja nosti merkittäväksi tai tärkeäksi tekijäksi elämässään. Vaikka seurustelusuhteet ja avo- tai avioliitot olivat kariutuneet, olivat vastaajat kuitenkin säilyttäneet ystävyysuhteensa läpi elämän.

”asuin pienen kunnan, pienessä kylässä joten kaveripiiri oli aika suppea. yksi oli ylitse muiden, Ville, koulukaverini. sen kans aina vietin aikaa.” (K2)

”Kyllä. Useampia. Vaikka jouduin 2 kertaa vaihtamaan koulu/luokkaa kesken lukukauden, ystäväystyyn nopeasti” (O3)

”Kyllä. Ystävyysuhteeni ovat aina toimineet hyvin” (K4)

”Oli sopivasti. Luokallani oli vain 8 ihmistä ala-asteella, mutta en ollut yksinäinen” (O4)

Teorialuvuissa kerroimme sosiaalisen ympäristön vaikutuksista muun muassa nuoren rikolliskäyttäytymiseen. Nuoruus on aikaa, jolloin nuori viettää vähenevässä määrin aikaa vanhempiensa kanssa ja näin ollen vanhempien merkitys vähenee. Nuoren elämässä korostuvat muut sosiaaliset ympäristöt, kuten omat ikätoverit, jotka nousevat tärkeäksi osaksi nuoren elämää. Tällöin nuoren sosiaalisen pääoman lähteet painottuvat kodin sijasta kodin ulkopuolelle. (Salmi 2006, 191.) Kolmen kyselyymme vastanneen ystävät olivat 2–5 vuotta vastaajia vanhempia ja osalla vastaajista oli ystävinä päihdekäyttäjiä. Nämä vastaajat kertoivat päihteiden tulleen murrosiässä myös osaksi heidän elämäänsä.

”Ala-asteella minulla oli ikäistäni seuraa. Yläasteelle mentäessä kavereini olivat järjestäen minua 3-5 vuotta vanhempia. Parhaat ystäväni olivat ”Idoleitani”.”(K 1)

”On kyllä. Henkilöt ovat hieman itseäni vanhempia ystäviä. Ainoastaan ”mopoiässä” (n.15v) oleilin ikätovereideni kanssa. Muutoin seura on ollut aina vanhempaa itseäni verraten.” (K4)

”Oli vanhempia kavereita linnavenkuloita ja vitun nistejä + fajjan ”met-suriasenne”...” (K5)

Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden tiettyihin ulottuvuuksiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, jotka edistävät yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista. Sen myötä sosiaalinen pääoma tehostaa yksilöiden tavoitteiden toteuttamista ja yhteisön hyvinvointia. (Ruuskanen 2002.) Vaikka kyselyymme vastanneista parin henkilön kaveripiiri ei muodostunut välttämättä yksilön sosiaalista pääomaa edistävästi, henkilö itse on saanut kaveripiiristään tarvitsemansa tuen ja vertaisryhmän mihin turvautua.

Sosiaalisen pääoman yksi ydinmuoto on sosiaalisissa suhteissa vaikuttava luottamus. Luottamus kohdistetaan ihmisiin, joita pidetään tuttuina tai joihin muuten voidaan tilannekohtaisesti samaistua. Suomessa luottamus kohdistuu ensisijaisesti omaan perheeseen ja lähipiiriin, toissijaisesti maanmiehiin. (Ruuskanen, 2002.) Myös niin sanotuista luottohenkilöistä kysyttäessä, suurimmalla osalla vastaajista oli ainakin yksi henkilö johon tunsivat voivansa luottaa ja turvautua. Kyselyymme vastanneista puolet nimesivät luottohenkilöksi äitinsä, sisaruksensa, isovanhemmat tai

jonkun muun sukulaisen. Vastaajista neljä kokivat ystäväpiirin luotettavaksi ja yksi kertoi kasvaneensa pienessä kylässä, jolloin myös kaveripiiri oli suppea, mutta hänellä oli yksi läheinen ystävä.

”Kyllä. Äiti, -72 syntynyt. Äidin isovanhemmat -45 & -50 syntyneet.” (O3)

”Kyllä minulla oli. [ystäviä] Luottohenkilöinä: Tätini n. 40 vuotias ja hänen miehensä, isovanhempani isän & äidin puolelta, kummitätini Raija n. 35 vuotias, Liisa ja Mikko n. 35-40 vuotiaita.” (O2)

Sosiaalisen pääoman keskustelua ruokkinut tekijä on ollut sen näennäinen helppotajaisuus, mikä sisältää ajatuksen siitä, että luottamukselliset suhdeverkostot, naapurapu ja lähiyhteisön sosiaalinen tuki helpottavat ihmisen toimintaa ja lisäävät hyvinvointia. Ihmisten välinen vuorovaikutus helpottuu ja keskinäisten palvelusten tekeminen yleistyy. (Ruuskanen, 2002.) Perinteiset sosiaalisen pääoman teoretisoinnit pyrkivät mahdollisimman yleiseen sosiaalisen pääoman määritelmään, ja niiden lähtökohtana on pitkälti aikuisten näkökulma. Lapsia ja nuoria ei voi kuitenkaan tarkastella yhtä homogeenisena joukkona suhteessa heidän sosiaaliin suhteisiinsa kuin aikuisia. Erot esimerkiksi sukupuoleessa, iässä ja kulttuurisessa taustassa vaikuttavat siihen, miten lapsi tai nuori hahmottaa maailmaa. (Ellonen, 2008.)

7.2 Viranomaiset isättömän tukena

Yksinhuoltaja perhe on usein tavallinen, hyvinvoiva perhe, jossa saatetaan tarvita kuitenkin hoiva-apua ja taloudellista tukea enemmän, kuin muissa perheissä. Viranomaisten tehtävä on kaikin tavoin tukea yksin lastaan huoltavia vanhempia. Kun taloudellinen tilanne on hyvä, myös psyykkinen tilanne kohentuu.

Sosiaalihuoltolaki on yleislaki, jonka perusteella myönnetään sosiaalihuollon palveluja niitä tarvitseville henkilöille, ominaisuuksista tai vammoista riippumatta. Sosiaalihuoltolaki koskee sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia ja niihin liittyviä toimintoja. Näiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Sosiaalihuoltolailla turvataan kaikkien ikäryhmien palveluja. Sosiaalihuoltolaki määrittelee ne tuen tar-

peet, joihin vastaamiseksi sosiaalipalveluja on järjestettävä. Edelleen laissa säädetään, millaisin sosiaalipalveluin tuen tarpeisiin vastataan. Asiakkailta on oikeus niihin palveluihin, joilla turvataan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä lapsen terveys ja kehitys. (L 1301/2014.)

Kyselyymme vastanneista suurimmalla osalla oli hyvät kokemukset viranomaisista, mutta parilla vastaajista oli huonoja kokemuksia. Tällöin vastauksista oli tulkittavissa vastaajan kokema väärinymmärretyksi tuleminen tai huono kohtelu.

”Vain hyviä” (O1)

”murrosiässä poliisi ja sosiaalitoimi oli kuvioissa mukana. Positiivisia kokemuksia oli” (O5)

”no, poliisi kuvittelee aina että, oon tehny kaikki rikokset paikkakunnallani. Sosiaalitoimen kans en oo sikäli tekemisis. Lasteni asiois olin silloin kun erosin ja olivat vielä alaikäisiä, lapset jäi huostaani, ei äidin niin kuin yleensä.” (K2)

”Huonoja = Pysyttele erossa ja väistele niitä niin asiat on paremmin.” (K5)

Kysyttäessä yhteiskunnan viranomaistahojen kohtaamisen kokemuksista suurin osa vastaajista koki viranomaiset turvallisiksi.

”Muuten OK, poliisin kanssa en ole tullut toimeen.” (K4)

”Sossuista ei kokemusta lapsuudessa, poliisit oli ihan jees (lähipiiristä löytyi), kuraattorista ei kokemuksia, terveydenhuolto ok, seurakunnasta hyvät koska kävin päiväkerho.” (O2)

”Hyviä. Turvallisaa” (O3)

Kun ihmisellä on luottamus viranomaisiin ja kokemus hyvästä sekä tasavertaisesta kohtelusta, on hänen mieluisempaa hakeutua avun piiriin tai pyytää tarvitessaan apua. Luottamus, esimerkiksi palvelujärjestelmän toimintaan, luo myös ihmisille turvaa. Viranomaistahojen on ensiarvoisen tärkeää muistaa kohdella avun tarpeessa oleva ihminen ihmisarvoa kunnioittavasti hänen tilanteesta ja taustastaan huolimatta. Näin ollen esimerkiksi ennaltaehkäisevällä työllä on mahdollisuus päästä vaikuttamaan tilanteeseen paremmin. Eriarvoisessa yhteiskunnassa on vaikeaa ylittää

syntyviä rajoja ja osoittaa kunnioitusta ihmisille, joilta yhteiskunnallinen nousu epäonnistuu, ja jotka sijoittuvat yhteiskunnan arvoasteikossa alemmille portaille. Juuri tämän ongelman kanssa esimerkiksi sosiaalialan työntekijät joutuvat jatkuvasti tekemisiin. Tasavertainen ja kunnioittava suhtautuminen kaikkiin ihmisiin, heidän yhteiskunnallisesta asemastaan riippumatta, on keskeinen sosiaalityön eettinen periaate. Periaatteen tasolla, nämä periaatteet, ovat helposti hyväksyttävissä. Sosiaalityöntekijät joutuvat konkretisoimaan tämän periaatteen sekä asiakkaille että itselleen. Aito kunnioittava suhtautuminen on myös sosiaalityön vaikuttavuuden kannalta tärkeää. (Mäntysaari, 2006, 126.)

7.3 Yhteiskunnalta tarvittava tuki

Lapsen ja nuoren kannalta ero on aina uhka. Vanhempien ero voi olla sopuisa, mutta se vaikuttaa lapseen tai nuoreen hylkäämisen tunteena. Tämä tunne voi seurata aina aikuisuuteen saakka, jos vanhemmilla ei ole ollut kykyä lohduttaa lasta tai nuorta. Lapsi saattaa kokea pelkoa siitä, että myös vanhempi, kenen kanssa hän asuu, jättää hänet yksin. Yksikään ero ei ole samanlainen ja jokaiseen eroon liittyy omanlainen historia. Vanhempien ero ei itsessään välttämättä aiheuta lapsen tai nuoren häiriökäytöstä, vaan esimerkiksi muutto voi tuntua lapsesta isommalta asialta. Lapsi tai nuori voi pitää muuttoa jopa pahempana asiana, kuin vanhempien eroa. Turvallinen jatkuvuus on lapsen kehitykselle ja etenkin aivojen hyvälle kehitykselle tärkeää. Tästä syystä suuret elämänmuutokset ovat riskitekijöitä. (Hermanson, 2015.)

Eron alkuvaiheessa vanhemmat voivat miettiä, että hyötyisikö lapsi ammattilaisen tuesta. Vanhemmat voivat hakea lapselleen apua eron käsittelyyn esimerkiksi perheneuvoloista. Myös Yksinhuoltajien ja yhteishuoltajien liitto järjestää eroryhmiä kouluikäisille. Vaikka vanhemmat eivät tulisi keskenään toimeen, lapsi rakastaa ja kaippaa tästä huolimatta molempia vanhempiaan ja hänelle täytyy suoda siihen myös oikeus. Viranomaiset jotka käsittelevät paljon erokiistoja eivät suhtaudu suopeasti vanhempien keskinäiseen moittimiseen. Moittimisen lisäksi viranomaiset puuttuvat ankarasti myös siihen, jos vanhemmat jatkuvasti peruuttavat lupauksiaan. Tällaisissa tapauksissa viranomaisilla on perusteet rajoittaa tapaamisia. Lapsilla on usein

tapana suojella vanhempaa omilta huoliltaan, joten lapsi saattaa jättää kertomatta vanhemmalle omia huoliaan, johon hän kuitenkin tarvitsisi vanhemmaltaan tukea. Tästä voi seurata se, että vanhemman toivuttua erosta vuosien kuluessa, aloittaa lapsi oirehtimisensa vasta silloin. Lapsi voi siis näyttää tasapainoiselta ja selvinneensä vanhempien erosta, mutta lapsi tarvitsee erossa aina huomiota. (Hermanson, 2015.)

Kysyttäessä mitä tukea kyselyymme osallistuva olisivat tarvinneet, vastauksissa oli suurta hajontaa. Osalle vastaajista oli tarjottu tukea, mutta vastaaja ei ollut joko halukas ottamaan sitä sillä hetkellä vastaan tai ei kokenut sitä tarpeelliseksi. Vastauksista löytyi myös niitä, joille ei ollut mitään tukia tarjottu, jotka kokivat että mikään tuki ei ollut tarpeen sekä niitä, jotka eivät kokeneet saaneensa mitään apua.

”Isä olisi kuulunut psykiatrin luokse.”(O1)

”Työnantaja ohjasi minut työterveyteen, mutta en pystynyt ottamaan psykologin palvelua vastaan.” (O2)

”Tuskin keltään mitään. en oo pyytäny, eikä tarjottukkaan oo.” (K2)

”En näe, että olisin tarvinnut” (O3)

”Läheiset yritti auttaa mutta en ottanut apua vastaan” (K3)

”Olisin tarvinnut jo lapsena apua sosiaalitoimistolta että oisivat puuttuneet kunnolla kotioloihin. murrosiässä olisin tarvinnut terapiaa.” (O5)

Tutkimusaineistostamme käy ilmi, että apua ja tukea oli tarjottu vain tietyllä hetkellä. Mielestämme yhteiskuntamme sosiaalihuoltoja tulisi kehittää niin, että tukea tarjotaan oikeaan aikaan ja riittävästi. Usein avun tarpeessa oleva ihminen ei kriisin hetkellä pysty ottamaan apua vastaan, mutta se ei tarkoita sitä, etteikö hän apua tarvitsisi. Tämän vuoksi avun ja palveluiden tarjoaminen ei saisi jäädä kertaluontoiseksi, vaan olla lähellä myös silloin, kun henkilö mahdollisesti myöhemmin tarvitsee apua. Esimerkiksi aikuissosiaalityön kehittäminen on tärkeää sosiaalityön ammatin sekä asiakkaiden kannalta. Vaikka professionaalisuuden kasvu saattaa olla yksi syy siihen, että syrjäytyneimmät asiakkaat ovat jääneet sosiaalityön palveluiden ulkopuolelle, näin ei tarvitsisi välttämättä olla. Kriittinen ammatillisuus joka on Suo-

messakin ollut sosiaalityön koulutuksen ja tutkimuksen ohjenuora, voisi hyvin asettaa tavoitteekseen nimenomaan syrjäytyneimpien asiakkaiden auttamisen. (Mäntysaari, 2006, 131.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää isättömyyden merkitystä lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä rikos- ja päihde käyttäytymiseen. Tutkimuskysymyksiä lähestyttiin avoimen kyselyn keinoin, joka mahdollisti vastaajille anonymiteetin suojan vaikean asian käsittelyssä. Tutkimusaineiston avulla oli mahdollista vastata asetettuihin tavoitteisiin. Seuraavaksi kerromme tutkimustulostemme pohjalta tekemiämme johtopäätöksiä ja vastaamme tutkimuskysymyksiin.

Aikaisemmin tehdyt tutkimukset osoittavat isättömyyden merkityksen moninaisuuden lasten ja nuorten hyvinvointiin. Mielestämme lasten ja nuorten isättömyyden eri merkityksiä käsittelevät tutkimukset ovat aina ajankohtaisia ja merkityksellisiä, koska muuttuvassa yhteiskunnassa lasten ja nuorten elämäkokemukset saattavat jäädä kuulematta.

Opinnäytetyön tutkimuksemme mukaan isättömyys kokemuksena ei ilmene vain sosiaalisen tai fyysisen poissaolon kokemuksena, vaan se on läsnä myös psyykkisenä poissaolona, joka on voinut vaikuttaa henkilön elämään tiedostamatta. Lisäksi jokainen kokee isättömyyden yksilöllisesti ja siihen vaikuttavat myös eri tekijät. Esimerkiksi vanhempien elämäntapahtumat, kuten eron vaikutus lapseen tai isän puutteellinen läsnäolo, jolloin hän ei voi vaikuttaa lapsen tai nuoren perustarpeisiin.

Kyselyymme vastanneista kaksi oli elänyt päihdeperheessä, mutta useampi vastaaja kirjoitti, että päihteet olivat olennaisesti kuulunut heidän lapsuutensa ja nuoruutensa perhe-elämään. Tässä opinnäytetyössä kyselyyn vastanneiden vanhempien päihteidenkäyttö rajoittui alkoholiin. Tutkimusaineistostamme käy selvästi ilmi, että isän läsnäolottomuudella tai vähäisellä kontrollilla on ollut merkitystä vastaajien myöhempään rikos- tai päihdekäyttöön. Vastaajista osa kertoi isän tehneen paljon töitä, jolloin isän kontrollin ja kasvatuksen katsottiin olevan vähäistä.

Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksemme tarkoituksina oli etsiä yhtäläisyyksiä lapsena ja nuorena koetun isättömyyden ja nuoren rikolliskäyttäytymisen välillä, sekä selvittää isättömyyden tuomia haasteita. Kyselyymme vastanneet henkilöt kertoivat nykyisen elämäntilanteensa johtuvan lähinnä heidän omista elämänsä aikana

tehdyistä valinnoistaan, eikä niinkään esimerkiksi lapsuudessa koetuista vaikeuksista tai heidän perheessä vallinneista haasteista. Toisaalta tutkimustuloksista nousi esiin myös se mahdollisuus, että vanhempien kasvatuskäytännöt, vanhempien avioero tai isän mallin puute on voinut olla merkittävä tekijä elämänselitykselle. Tämä näkemys tukee Elonheimon (2010) väitöskirjan tutkimuksen tuloksia perhe- ja koulukäytännöistä tapahtuvista muutoksista nuorisoriikollisuuden itsenäisinä ennustekijöinä. Kyselyyn vastanneet kokivat, että heidän elämästään olisi voinut tulla tasapainoisempi, jos isä tai isähahmo, olisi vastannut heidän tarpeisiinsa lapsuudessa. Toisaalta osa vastaajista koki ystävien tai muiden läheisten, kuten esimerkiksi sukulaisten, tuen tärkeäksi ja oli sen avulla selvinnyt eteenpäin, vaikka vastaajalla ei ollut elämässään läsnä isää tai isähahmoa. Kaksi kyselyämme vastanneista henkilöistä ei kokenut isättömyyden vaikuttaneen heidän elämäänsä mitenkään. Tällöin heillä oli vahvoja ja osallistuvia miehen malleja, niin sanottuja isän korvaavia tekijöitä, jotka toimivat nuoruudessa elämäntilanteellisia haasteita vastaan mahdollisesti suojaavina tekijöinä. Myös Kettusen, Rautavan ja Aaltosen (2014) opinnäytetyön tutkimustuloksissa korvaavien tekijöiden merkitys nousi yhtenä tutkimustuloksena esille. Kokonaisuutta tarkasteltaessa voimme todeta, että vastaajat eivät olleet tietoisesti osanneet kaivata elämäänsä miehen mallia. Osa vastaajista kuitenkin tuntui nyt aikuistuttuaan pohtivan sitä, että olisiko miehen mallista ollut tukea heidän lapsuuden tai nuoruuden aikaisiin tapahtumiin.

Kolmannen tutkimuskysymyksemme pyrkimyksenä oli saada vastauksia kysymykseen, miten yhteiskunnan eri tahot voivat tukea isätöntä nuorta. Isyystutkimuksien ansiosta isättömiin lapsiin on alettu kiinnittämään enenevässä määrin huomiota ja esimerkiksi kolmas sektori järjestää isättömille pojille mieskaveritoimintaa. Mieskaveritoimintaa toteutetaan vapaaehtoisvoimin, jonka kautta lapsi saa mahdollisuuden tutustua aikuisen miehen arkeen ja elämään. Vapaaehtoiset aikuiset miehet toimivat kavereina yksinhuoltajaäitien lapsille, jotka syystä tai toisesta elävät ilman oman isän läsnäoloa, tai hänellä ei ole yhteyttä muihin miehen mallia tarjoaviin miehiin. Toiminnan avulla perheen tukiverkosto myös laajenee ja tuo helpotusta esimerkiksi yksin lastaan kasvattavan äidin arkeen. (Mieskaveritoiminta.)

Tutkimustuloksistamme kävi ilmi, että tukea oli tarjottu, mutta sitä ei sillä hetkellä oltu valmiita ottamaan vastaan ja toisaalta tukea ei ollut tarjottu olleenkaan. Katsoimme, että etenkin tuen kieltäneissä tapauksissa sosiaalialan työntekijöiden tulisi toistuvasti tarjota monipuolista tukea asiakkaalle tai kertoa asiakkaalle selkeästi eri vaihtoehtoista. Näin ollen tuen tarjoaminen ei jäisi kertaluonteiseksi ja asiakas saisi useamman mahdollisuuden tarttua tukeen. Mielestämme kyselyyn vastanneet olisivat voineet hyötyä esimerkiksi edellä mainitsemastamme mieskaveri toiminnasta. Nuoren on vaikea ottaa vastaan tukea etenkin silloin, jos sitä tarjotaan kriisin hetkellä. Nuori tarvitsee aikaa ja luotettavan ilmapiirin avautuakseen, joten mieskaveri tai vastaava luottohenkilö voisi toimia juuri niiden kipeiden solmujen avaajana ja oikealle tielle ohjaavana tukena. Se, mitä kautta turvallinen aikuinen on lapsen elämään tullut, on toissijaista. Tärkeämpää on aito läsnäolo ja välittäminen, jolla saadaan paljon aikaiseksi.

9 POHDINTA

Pohdimme tässä luvussa, opinnäytetyömme kirjoittamisprosessia ja sitä, millaisiin asioihin olemme opinnäytetyön aikana kiinnittäneet huomiota. Lisäksi tuomme esille sosionomi (AMK) – osaamisen kompetensseja oman opinnäytetyömme näkökulmasta ja pohdinnan lopuksi keromme, miten tutkimustyötämme voisi tulevaisuudessa jatkaa.

Opinnäytetyön tekeminen on opettavaisuuden lisäksi ollut hyvin työntäyteinen, mutta myös mielenkiintoinen kokemus. Työn tekemiseen on sisältynyt tunteita laidasta laitaan, eikä kyyneliltäkään ole välttytty. Yhteen hiileen puhaltamalla, toisiamme tukien ja kannustaen olemme päässeet aina työssämme eteenpäin. Opinnäytetyön tekemisestä olemme oppineet muun muassa tieteellistä kirjoittamista, laadullisen tutkimuksen toteuttamista sekä ennen kaikkea sisukkuutta. Jo opinnäytetyömme aihetta valitessamme, tiesimme aiheen monipuolisuuden ja odotimme kyselyn tulosten laajentavan meidän omaa käsitystämme isättömyydestä ja sen merkityksestä nuoren elämään. Opinnäytetyömme teema on opettavainen ja toivomme-kin sen joiltain osin herättelevän alan työntekijöitä sekä opiskelijoita pohtimaan omia toimintatapoja työssään ja näin ollen sen myös kehittävän heidän ammatillista kasvuaan.

Aiheena isättömyys ja sen merkitys lapseen herättää monenlaisia tunteita. Etsiesämme opinnäytetyöhömmä yhteistyötahoja, huomasimme aiheen koskettavan etenkin isättömyyttä kokeneita ihmisiä. Isättömyys on aihe josta ei puhuta, sitä ei käsitellä, vaan sen kanssa opitaan elämään. Isättömyyttä on tutkittu ja se on nykyään enenevässä määrin esillä. HavaitSIMME oman tutkimuksestamme saadun tiedon perusteella, että isättöminä eläneet miehet eivät ole hirveästi asiaa käsitelleet tai edes ajatelleet. Jotkut kyselyymme vastanneista toivat esiin mietteittään siitä, että isättömyydellä tai isän poissaololla voi olla merkitystä heidän päihteiden käyttöön ja rikolliseen elämäntyyliin, mutta pääosin isättömyys oli hyväksytty asia.

Halusimme pohtia aihetta myös ennaltaehkäisyn näkökulmasta ja toivomme-kin, että opinnäytetyömme myötä löytyisi mahdollisia uusia lähestymistapoja ennaltaehkäisyn toteuttamiseen. Perheille, lapsille ja nuorille tulisi tarjota palveluita ja tukea

oikeaan aikaan. Meidän tulisi nähdä kohta missä kompastutaan, ei se mihin kaadutaan. Käytämme tässä esimerkkinä sijaishuollossa tapahtuvia hyviä asioita: nuoren itsetunto kohoaa, nuori alkaa uskoa itseensä, lapsia ja nuoria kuullaan sekä he tulevat nähdäksi. Toivottavaa kuitenkin olisi, että eläisimme sellaisessa yhteiskunnassa, jossa lastensuojelua ei tarvittaisi. Meidän tulisi pyrkiä vaikuttamaan ja vastaamaan lapsen tai nuoren tarpeisiin sillä hetkellä, kun hän sitä tarvitsee, eikä vasta sitten, kun hän on jo esimerkiksi vankilassa.

Sosiaalialan asiakkaita seuraa usein leima, joka kumpuaa ihmisten ennakkoluuloista ja negatiivisista asenteista. Tämän kaltaista leimaavaa kohtelua kokevat usein esimerkiksi lastensuojelun asiakkaat, mielenterveysongelmaiset henkilöt tai vankilasta vapautuneet. Tämä, usein rankoistakin elämäntilanteista johtuva leima, voi seurata nuorta läpi hänen varhaisaikuisuutensa, jolloin se voi vaikuttaa esimerkiksi nuoren jatko-opiskeluihin pääsyyn tai työn saamiseen. Yhteiskunnastamme puuttuu usein ymmärrys, emmekä saisi antaa ennakkoluulojen vaikuttaa asenteisiimme. Etenkin sosiaalialalla työskentelevien tulisi muistaa nähdä ihminen kokonaisuudessaan, hänen elämänhaasteistaan huolimatta, eikä pelkästään keskittyä sen hetkiin ongelmaan. Sen lisäksi sosiaalialalla työskentelevän tulisi puolustaa sitä näkemystä ja rohkaista asiakasta siihen, että hänen taustansa ei tarvitse vaikuttaa hänen tulevaisuuteensa.

Kouluttauduttuamme sosionomeiksi (AMK) olemme saaneet hyvin laaja-alaista oppia. Tämän myötä olemme saaneet sellaista osaamista, jota sosiaalialan ammattilaisina tulemme tarvitsemaan työskennellessämme eri sosiaalialan asiakasryhmien kanssa. Sosionomi (AMK) –osaamisen kompetenssit muodostuvat kuudesta eri osa-alueesta, joita ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2016.)

Sosiaalialalla työskennellessä on meidän erityisen tärkeää muistaa huomioida asiakkaan osallisuus, ottaa asiakas mukaan etenkin häntä koskeviin päätöksiin ja kohdella asiakasta kokonaisuudessaan tasavertaisesti. Sosionomin tulee osata tukea asiakasta sellaisilla toimintatavoilla, jotta asiakkaiden omat mielipiteet tulevat kuuluisiksi. Kokonaisuuksien hallitseminen on yksi meidän ammattilaisten tärkeimmistä

tehtävistä. Mielestämme meidän tulee ymmärtää, että lapsuudessa koetut tapahtumat voivat vaikuttaa yksilön koko elämään. Sen vuoksi on tärkeää huomioida esimerkiksi isättömyyden merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen. Sosiaalialan tulevina ammattilaisina meidän on tärkeää tuntee toimintaa ohjaavia säädöksiä ja lakeja, jotta voimme toteuttaa laadukasta asiakastyötä. Lisäksi tulevina sosiaalialan ammattilaisina meidän tulee vastata yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin ja pitää itsemme ajan hermolla seuraten sosiaalialan muutoksia ja pitää huolta lisäkouluttamisesta.

Sosiaalialan ammattilaisten tulee toimia asiakkaidensa puolesta puhujana ja alan ammattilaisena hän osaa tuoda toimintaa suunnitellessa asiakkaidensa näkemykset ja mielipiteet esille sekä myös osallistaa asiakas suunnitteluun mukaan. Lisäksi toimintaa kehittäessään sosiaalialan ammattilaisen tulee huomioida asiakasryhmä ja toteuttaa toimintaa asiakasryhmälle sopivaksi. Laaja-alaisen koulutuksen saaneina, sosionomeilla on hyvien sosiaalisten valmiuksien lisäksi laaja-alainen näkemys sosiaalialalle. Edellä mainittujen asioiden avulla pystymme tukemaan asiakasta mahdollisimman monipuolisesti. Mielestämme jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia isättömyyden moninaisuutta ja ylisukupolvisuuden ilmiötä useamassa sukupolvessa. Näin ollen isättömyyden merkitys nuoren elämään näyttäytyisi laajemmalla mittakaavalla, sekä myös useammasta näkökulmasta.

LÄHTEET

- Aaltonen, M. & Kivivuori, J. 2009. Yksilökohtaiset ominaisuudet, syrjäytyminen ja rikollisuus. Teoksessa: J. Kivivuori (toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. [Viitattu 20.2.2017]. Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152521/94_nuorten_syrj_ytyminen.pdf?sequence=1
- Aalto, I. 2012. Isyyden aika, historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Blankenhorn, D. 1996. Fatherless America. Confronting Our Most Urgent Social Problem. United States: HarperPerennial.
- Eerola, P. 2009. Lapsikeskeisempi isyys – kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen. [Verkkojulkaisu]. Nuorisotutkimus, 27 (2), 15-28. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 3.2. 2017]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36817/nt%20%202009%20eerola.pdf?sequence=1>
- Eerola, P. & Mykkänen, J. 2014. Isyyskokemusten jäljillä. Teoksessa P. Eerola & J. Mykkänen (toim.) Isän kokemus. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitösk. [Viitattu 20.3.2017]. Saatavana: <http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67814/978-951-44-7206-0.pdf?sequence=1>
- Elonheimo, H. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. [Verkkojulkaisu]. Turku: Turun yliopisto. Väitösk. [Viitattu 20.3.2017]. Saatavana: <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1>
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa: R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Farrington, D.P. 2005. Integrated developmental & life-course theories of offending. New Jersey: Transaction Publishers.
- Hermanson, E. 2015. Vanhempien ero lapsen näkökulmasta. [Verkkosivu]. Duodecim [Viitattu 2.5. 2017]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00210

- Hiltunen, L. 2009. Metodina kyselytutkimus. [Ppt-esitys]. Jyväskylän yliopisto. [Viitattu 20.3.2017] Saatavana: <http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/kyselytutkimus2009.pdf>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud.p. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, T. 1997. Isä, poika ja auto jälkiviisauden vuodessa. Teoksessa: J.P. Roos & A. Rotkirch (toim.) Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien sosiologiaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Huttunen, J. 2001: Isänä olemisen uudet suunnat. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Janhunen, T. & Pauni, R. 2013a. Isän merkitys lapselle ja isyyden merkitys miehelle. [Verkkojulkaisu]. Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry. [Viitattu 17.2.2017] Saatavana: http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/Isaen_merkitys_lapselle_ja_isyyden_merkitys_miehelle_Sinkkosen_luennosta.pdf
- Janhunen, T. & Pauni, R. 2013b. Isättömyys mahdollisuutena. [Verkkosivu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 17.2.2017] Saatavana: <https://www.perheaikaa.fi/juut/lapsi-toiveissa/isyys/isattomyys-mahdollisuutena/>
- Jokinen S. 2004. Isän ikävä. 3. tarkistettu painos. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi: Perhetyön arkea. 2. Painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kankilampi, R. 2008. Kurjat kotiolot, pahat kaverit. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 20.3.2017] Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79042/gradu02571.pdf?sequence=1>
- Kaulio, P. & Svennevig, H. 2008. Sisaruus: Rakkautta, vihaa kateutta. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- Kauppila, K. & Saarimaa, P. 2017. Olen saanut jotain aivan uskomatonta aikaiseksi. Isyys, isäksi tulo ja äitiysneuvolassa asiointi miesten kokemana. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Hoitotyön ohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 21.4.2017]. Saatavana: https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/122710/Kauppila_Katri_Saarimaa_Paula.pdf?sequence=2

- Kekkonen, M., Lilja, J. & Nieminen, K. 2013. Isätietoa: Asiaa isyydestä ja sen merkityksestä, työn ja perheen yhteensovittamisesta sekä isien kohtaamisesta lapsiperheen palveluissa. [Verkkójulkaisu]. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. [Viitattu 17.2.2017] Saatavana: <http://www.lamk.fi/projektit/isanatyoeala-massa/Documents/lamk-isatietoa-opas-nettiversio-valmis.pdf>
- Kettunen, K., Rautava, J& Aaltonen, R. 2014. Aikuisten kokemuksia lapsuuden isättömyydestään. [Verkkójulkaisu]. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö, Sosionomi (amk). Opinnäytetyö. [Viitattu 17.2. 2017]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/73914/Aaltonen_Riikka_Kettunen_Karoliina_Rautava_Jenni.pdf?sequence=1
- Kivivuori, J. 1997. Nuoret rikoksen tekijöinä. Tekojen yleisyys, rikollisuuden ymmärtäminen ja varastamisen vaiheet. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 141.
- Kivivuori, J. 2011. Mistä rikollisuus johtuu? [Verkkosivu]. [Viitattu 21.3.2017]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2455/mista_rikollisuus_johtuu
- Kivivuori, J. 2013 Rikollisuuden syyt. 2. uud. Laitos. Helsinki: Nemo.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos: Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemuus. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- L 1301/2014 Sosiaalihuoltolaki.
- Lamb, M. & Lewis, C. 2013. Father-child relationships. Teoksessa: N. J.Carbera & C.S. Tamis-Lemonda. Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives. 2. PAINOS. New York: Routledge, 119 -134.
- Lindholm, D. 1982. Aino – Pieni & hento ote. [CD-levy]. Johanna Kustannus.
- Lähdemäki, R. & Viitala, S, 2017. Lapsethan halua leikkiä – 4 – 5 vuotiaita lapsia, omaehtoista leikkiä ja leikin tukemisen välineitä Tenavakodille. [Verkkójulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö. [Viitattu 21.3.2017]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123480/Lahdemaki_Riikka.pdf?sequence=1
- Meriläinen, M. 2013. Isädeprivaation ja miehen mallin kokemus miesvankien näkökulmasta – lapsuuden taustatekijöiden tarkastelua. [Verkkójulkaisu]. Tikkurila: Laurea-ammattikorkeakoulu. Rikosseuraamusala. Opinnäytetyö. [Viitattu 28.4. 2017]. Saatavana: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69535/Opinnaytetyo_Merilainen_2013_Joulukuu.pdf?sequence=1

- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 2. Painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Mielenterveyden häiriöt. Suomen Mielenterveysseura. Ei päivystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 20.4.2017]. Saatavana: [http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/mielenterveyden-häiriöt](http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/mielenterveyden-haariot)
- Mieskaveritoiminta. Ei päivystä. Pienperheyhdistys ry. [Verkkosivusto]. [Viitattu 12.5. 2017]. Saatavana: <http://www.mieskaverit.fi>
- Mykkänen, J. & Aalto, I. 2010. Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 34. [Viitattu 3.2. 2017]. Saatavana: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf>
- Mykkänen, J. 2010. Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Väitösk. [Viitattu 3.2.2017]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22712/9789513938024.pdf>
- Myllärniemi, J. 2010. Mieheksi ilman isää. Helsinki: Kirjapaja.
- Mäkinen, M. 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. E. Hujala & L. Turja (toim.) 2011. Jyväskylä: PS-kustannus. 95-108.
- Mäntysaari, M. 2006. Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa: T. Helene & M. Laatu (toim.) Vääräkirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto 115-134.
- Paajaste, K. Isä mukana läpi elämän. Ilkka 13.11. 2016, 13.
- Peltonen, P. Isät vanhempina. Alle kouluikäisten lasten isien ajatuksia omasta isyydestään. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö. [Viitattu 9.5.2017]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/119195/Paivi_Peltonen.pdf?sequence=1
- Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen Helsinki: Kirjapaja.
- Raitasalo, K., Huhtanen, P. & Miekka, M. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995-2015 – ESPAD-tutkimuksen tulokset. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvointilaitos. 19/2015.
- Rautasalo, P. 2012. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä nuoren rikoksentekijän kohtaamisesta poliisin sosiaalityössä. [Verkkojulkaisu]. Itä-Suomen yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 1.4.2017]. Saatavana: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120470/urn_nbn_fi_uef-20120470.pdf

- Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 4.5.2017]. Saatavana: Seinäjoen ammattikorkeakoulu Moodlesta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Rönkä, A. & Sallinen, M. 2008. Murrosikäisen perhesuhteet: muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa E. Sevón & M. Notko (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus 43-67.
- Saarimäki, S. 2017. Kehitysvammaisten henkilöiden seksuaalisuuden kohtaaminen ja tukeminen asumisyksikössä. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala, sosionomi (AMK). Opinnäytetyö. [Viitattu 10.5.2017]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123035/Saarimaki_Sirpa.pdf?sequence=1
- Salmi, V. 2006. Sosiaalinen pääoma ja nuorisorikollisuus. Teoksessa: P. Honkatukia & J. Kivivuori (toim.) Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 66, Nuorisoasianneuvottelukunta, julkaisuja 33, 187-209.
- Schönbeck, E. 2008. Äldst, yngst eller mittemellan: din placering i syskonskaran och hur den påverkar dig. Tukholma: Bokförlaget Forum.
- Sinkkonen, J. 22.1.2013. Kadonneiden isien maa? – seminaari. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 3.2.2017]. Saatavana: http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/Isaen_merkitys_lapselle_ja_isyyden_merkitys_miehelle_Sinkkosen_luennosta.pdf
- Soikkeli, S. 2012. Lapsen perhe eron jälkeen. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 17.3.2017]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/39928/URN:NBN:fi:ju-201210082628.pdf?sequence=1>
- Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. 2016. Esitys sosionomi (AMK) –tutkinon kompetensseista. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 2.5. 2017]. Saatavana: <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>
- Ståhlberg, M. 2012. Tutkimus isistä ja pojista. Arjen toimijuus isyyskokemuksien ytimessä. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 17.3.2017]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32572/Tutkimus%20isista%20ja%20pojista.pdf?sequence=2>
- Still, H. 2015. Puhetta isyydestä. Isyysdiskurssit suomalaisissa perhelehdissä. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 17.3.2017]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97547/GRADU-1435326035.pdf?sequence=1>

- Suomen Mielenterveysseura. 2007. Sosiaalinen perimä. Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa. A. Vilhula (toim.) Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Suominen, J. 2016. Lapsen toiminnanohjauksen kehittyminen ja sen huomioinen varhaiskasvatuksessa. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö. [Viitattu 17.4.2017]. Saatavana: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116175/Suominen_Juuli.pdf?sequence=1
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uud.p. Helsinki: Tammi.
- Uusitalo, S. 2007. Isä kasvattajana – Nuorten miesten näkemyksiä isyydestä. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 24.4.2017]. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94228/gradu01600.pdf?sequence=1>
- Vainio, E. 2013. Lapsen perhekäsitys ja suhde vanhempien eron jälkeen. [Verkkajulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustiede. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 17.3.2017]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41758/URN:NBN:fi:juu-201306131961.pdf?sequence=1>
- Viljamaa, M-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna: Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. [Verkkajulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Väitösk. [Viitattu 17.3.2017]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13356/9513914275.pdf?sequence=1>
- Viljanen, V. 2014. Ylisukupolvinen huono-osaisuus. Tutkimusta ja kirjallisuutta. [Ppt-esitys]. Helsinki: Socca. [Viitattu 15.5.2017]. Saatavana: http://www.socca.fi/files/3754/Ylisukupolvinen_syrjailyminen_-_tutkimusta_ja_kirjallisuutta_Vuokko_Viljanen_2014.pdf
- Vilka, H. 2009. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.) 2013. Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. [Viitattu 1.4.2017]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104454/THL_TEE2013_014_verkko.pdf?sequence=1
- Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Tutkimustiedote

Liite 3. Kolmannen sektorin organisaation tutkimuslupa

Liite 4. Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupa

LIITE 1 Kyselylomake

1. Tausta

Ikä: Siviilisääty:
 Sukupuoli: Koulutus/ Ammatti:

2. Lapsuus ja Nuoruus

Koulu:

Millaisena koit koulunkäynnin? Oliko koulunkäynti esimerkiksi helppoa / raskasta / vaikeaa?

Kertoisitko jotain kouluajoistasi?

Kaverisuhteet/ Ihmissuhteet:

Koitko, että sinulla oli lapsuudessa / nuoruudessa (läheisiä) ystäviä?

Oliko sinulla lapsuudessa / nuoruudessa ns. luottohenkilöitä? Kertoisitko tarkemmin ketä / keitä tärkeät ihmiset ovat / olivat? Minkä ikäisiä jne.?

3. Isäntömyys arjessa:

Millainen isä sinulla on / oli?

Millaisena koit suhteen isääsi?

Koitko, että isäsi osallistui sinun kasvatukseesi ja sinua koskeviin päätöksiin?

Osallistuiko isäsi harrastustoimintoihisi?

Jos isäsi ei osallistunut esim. kasvatukseesi, mistä arvelet sen johtuvan? Tiedätkö mistä se johtui?

Kertoisitko omin sanoin mikä merkitys isän läsnäololla tai läsnäolottomuudella on ollut sinun kasvussa ja kehityksessä?

Oliko isälläsi päihde ja / tai rikollistaustaa? Koitko, että sillä oli erityistä merkitystä elämäsi? Kertoisitko tarkemmin kokemuksistasi?

Onko sinulla ollut merkittävää miehen mallia ns. isän korviketta? Kertoisitko keitä he olivat ja millainen suhde sinulla oli heihin? (esim. sukulainen, valmentaja, naapuri yms.)

4. Äidin suhde isään:

Millainen suhde äidilläsi ja isälläsi on / oli? Kertoisitko ovatko vanhempasi avioliitossa, eronneet tms.?

Millaisena itse koit vanhempasi suhteen?

Koitko, että äitisi vaikutti jollakin tavoin sinun ja isäsi väliseen suhteeseen?

Koitko että jollakin muulla aikuisella tai viranomaisella oli vaikutusta sinun ja isäsi väliseen suhteeseen?

5. Viranomaiset:

Millaisia kokemuksia sinulla on erilaisista yhteiskunnan viranomaisista ja tahoista? (poliisi, sosiaalitoimi, koulukuraattori, terveydenhuolto, seurakunta jne.)

Kertoisitko kokemuksistasi tarkemmin? Minkä vuoksi olet ollut tekemisissä viranomais-tahon kanssa, Missä yhteydessä? (Esim. päihde- ja/tai rikollistaustaa)

Ajatellessasi elämääsi taaksepäin, mitä apua olisit tarvinnut ja keneltä? (viranomaiset, läheiset, naapurit, koulu jne.)

Mikä apu / taho auttoi ja toimi?

Vapaa sana:

KIITOS OSALLISTUMISESTASI!

LIITE 2 Tutkimustiedote**OPINNÄYTETYÖTÄ KOSKEVA TUTKIMUSTIEDOTE**

Olemme sosionomiopiskelijoita Seinäjoen Ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä isättömyyden merkityksestä lapsen kasvuun ja kehitykseen. Pyrimme eri lähteitä, tutkimustietoa ja teille toteuttamaamme kyselyä hyödyntäen selvittämään mm. isättömyyden moninaisuutta, sen merkitystä lapsen ja nuoren elämään sekä isättömyyden vaikutusta nuoren päihde- ja/tai rikolliskäyttäytymiseen. Tarkoituksemme on selvittää mitä meidän tulevina sosionomeina tulisi ottaa huomioon kohdatessamme esim. yksinhuoltaja vanhempia ja erityisesti isättömiä lapsia ja nuoria. Opinnäytetyössä pohdimme kuinka vahvistaa ja kehittää eronneiden vanhempien yhteistyötä lapsen kasvatuksessa ja millaisin keinoin tuetaan erityisesti isättömien lasten ikätasoon ja kehitykseen merkittävästi vaikuttavaa miehistä mallia. Aihe rajoittuu isättömyyden vaikutuksien ja syiden tarkasteluun, isättömyyden eri muotoihin sekä siihen mitä merkitystä isättömyydellä on nuorten päihteiden käyttöön ja rikolliskäyttäytymiseen aikuistuuksaan. Opinnäytetyömme tarkoituksena on myös selvittää miten naisvaltaisella alalla tuetaan isättömien lasten tervettä ja tasapainoista kehitystä. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Opinnäytetyöhön liittyvään kyselyyn osallistuva voi kieltäytyä/keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli vastaaja keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen, häntä koskevat muistiinpanot ja mahdolliset tutkimustarkoitukseen luovutetut materiaalit hänen osaltaan hävitetään, jos hän niin haluaa. Kyselyn avulla saatuja materiaaleja ja tutkimustuloksia käsitellään luottamuksellisesti henkilötietolain edellyttämällä tavalla. Tutkimusaineisto tallennetaan ja järjestetään sekä tutkimusaineistot säilytetään koodattuna tutkimustiedostossa. Tulokset analysoidaan ryhmätasolla koodattuina, jolloin yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Tietoja ei anneta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. Tutkimusaineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Lopulliset tutkimustulokset raportoidaan siten, että yksittäisten tutkittavien tunnistaminen ei ole mahdollista.

Kiitos osallistumisestasi!

Opinnäytetyön tekijät ja opinnäytetyöhön liittyviin kysymyksiin vastaavat:

Laura Haakana (laura.haakana@seamk.fi)

Eliisa Hänninen (eliisa.hanninen@seamk.fi)

Opinnäytetyön ohjaaja: Tiina Tiilikka

LIITE 3 Kolmannen sektorin organisaation tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijoiden tiedot	Nimi	LAURA HAAKANA	
	Lähtö	[redacted]	
	Säilytys	13	[redacted]
	Nimi	k.fi [redacted]	
Tutkimukseen liittyvät tiedot	Nimi	ELISA HÄNNINEN	
	Lähtö	[redacted]	
	Säilytys	[redacted]	
	Nimi	k.fi [redacted]	
Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen nimi		
	ISÄTTÖMÄT POJAT - ISÄTTÖMYÖDEN MERKITYS POIKIEN KASVUUN JA KEHITTYKSEEN		
	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite (lyhyt kuvaus, tutkimussuunnitelmassa tarkemmin)		
	TARKOITUKSENA SELVITTÄÄ ISÄTTÖMYÖDEN MERKITYSTÄ POIKIEN KASVUUN JA KEHITTYKSEEN, TARKOITUKSENA MYÖS SELVITTÄÄ MITÄ SOSIONOMIN TYÖSSÄ TULEE OTTAA HUOMIOON KOHDATESSA YKSINTUOLTA JA VANHEMPIA JA ERITYISESTI ISÄTTÖMIÄ POIKIA. TARKASTELEMME MYÖS SITÄ NÄKÖKULMAA, MITEN NAISALTAISELTA ALUELTA TUOMAN POIKIEN TASAPAINOISTA KEHITYSTÄ.		
	Tutkimuksen taso		
	AMK OPINNÄITTEITÖ		
	Oppilaitos	Tutkimuksen ohjaaja (tiina.tiilikka@seamk.fi)	
	SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU	TIINA TIILIKKA	
Käytettävät tutkimusmenetelmät	AVOIN KYSELY / TEEMAHAASTATTELU		
LAADULLINEN TUTKIMUS JA SISÄLLÖNANALYYSI			
Tutkimuksen toteuttamisaika/aineiston keruu-aika			
SYKSY 2016 - KEVÄT 2017			
Tutkimuksen arvioitu valmistusaika			
KEVÄT 2017			
Liitteet	- (LÄHETETTY SÄHKÖPOSTILTA TUTKIMUSSUUNNITELMA)		
Sitoumukset ja allekirjoitukset	Sitouden siihen, etten käytä saamiani tietoja tutkittavan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten muiden etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus, enkä luovuta saamiani henkilötietoja sivullisille. Tutkijana olen tietoinen lainsäädännön, erityisesti henkilötietolain henkilötietojen käsittelylle asettamista vaatimuksista, sekä vastuustani tietojen lainmukaisesta käsittelystä.		
	Paikka ja aika	Hakijan allekirjoitus ja nimenselvennys	
NAASA 21.4.2016	[redacted]		
LEHTIMÄKI 18.4.2016	ELISA HÄNNINEN ELISA HÄNNINEN		
Päätös	Hyväksytään	Hylätään	Hakemuksen käsittelijän allekirjoitus
	☒	☐	[redacted]

LIITE 4 Rikosseuraamuslaitoksen tutkimuslupa

RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Päätös

31.1.2017

4/332/2017

Laura Haakana

/ Eliisa Hänninen

Hakemuksenne 27.1.2017

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja Tiina Tiilikka.

Tutkimuksen aihe

Isäntömyyden merkitys poikien kasvuun ja kehitykseen.

Tutkimuksen toteutus

Kysely Vaasan vankilan vangeille. Yhteyshenkilönä Vaasan vankilassa toimii [REDACTED]

Lupahakemus

Haette lupaa käyttää kyselyn suorittamiseen.

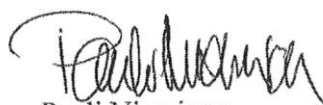
Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Kysely tulee tehdä Vaasan vankilan johtajan tai apolaisjohtajan suostumuksella ja välityksellä.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta häiriötä Vaasan vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Vaasan vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle. Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslai-

toksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Pauli Nieminen
kehitysjohtaja

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Vaasan vankilan johtaja
Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja